

Ніва

ТЫДНЁВІК
БЕЛАРУСАЎ
У ПОЛЬШЧЫ

<http://www.kurier-poranny.com/niwa>

№ 45 (2321) Год XLV

Беласток 5 лістапада 2000 г.

Цана 1,50 зл.

Колькі прыйдзеца чакаць?

З 20 па 21 кастрычніка г.г. у Беластоку праходзіла гістарычная канферэнцыя на тэму „Змаганне за беларускую дзяржаўнасць у XX ст.” Яе арганізатарам было Беларускае гістарычнае таварыства, а спонсарамі — Міністэрства культуры і нацыянальнай спадчыны і Гарадская ўправа ў Беластоку.

— Беларускае гістарычнае таварыства штогод арганізуе канферэнцыі, — гаворыць д-р Лена Глагоўская. — Сёлета, калі канчаецца стагоддзе, каб яго падсумаваць, сарганізавалі мы канферэнцыю на тэму беларускай дзяржаўнасці.

Удзельнікамі канферэнцыі былі навукоўцы з Беларусі. З Мінска прыехалі, між іншым, Андрэй Кіштываў (пачаў канферэнцыю тэмай аб эканамічным развіцці Беларусі на пачатку XX ст.), Станіслаў Рудовіч, Віталь Скалабан, Ігар Кузняцоў. Меншай, але таксама значнай групай былі гродзенскія навукоўцы — Алесь Смальянчук, Сяргей Токць, Эдуард Мазыко і Сяргей Піваварчык. Наймалодшым (23 гады) дакладчыкам быў журналіст „Пагоні” Павел Мажэйка, які гаварыў пра незалежнасць памкненні беларускай моладзі ў сярэдзіне 80-х гадоў.

На канферэнцыі ўздымаліся пытанні беларускай нацыянальнай ідэі, Усебеларускага з’езда, БНР, савецкай і нямецкай акупацыі. У пятніцу разглядаліся тэмы датычныя пачатку стагоддзя, субота была адведзена найноўшай гісторыі. Колькасць выступаючых і напружаная праграма канферэнцыі, на жаль, не дазволілі на даўжэйшыя дыскусіі.

Увагу слухачоў прыцягнула выступленне Іны Герасімавай з Мінска на тэму яўрэйскай культурна-нацыянальнай аўтаноміі ва ўрадзе БНР у 1920-1923 гадах.

На маё пытанне: колькі гадоў яшчэ Беларусь будзе змагацца за сваю дзяржаўнасць, ніхто канкрэтна не адказаў. Алесь Смальянчук з Гродна лічыць, што сто гадоў ужо прайшло, дык можа прыйдзеца яшчэ сто змагацца. Цяпер, нягледзячы на ўсё, ёсць беларуская дзяржаўнасць, але дарога да поўнай, сапраўднай дзяржаўнасці, якую маюць іншыя еўрапейскія краіны — далёкая.

Віталь Скалабан згадзіўся, што ёсць дзяржава Рэспубліка Беларусь, іншая справа — перспектыва перад ёю. Сітуацыя выглядае інакш чым на пачатку стагоддзя ці ў яго сярэдзіне. Шлях да поўнай дзяржаўнасці залежыць не толькі ад інтэлігенцыі, але ад усяго народа, ад умоў, у якія трапіла Рэспубліка Беларусь, ад узаемадачынненняў з іншымі дзяржавамі.

Канкрэтнага адказу ад гісторыкаў, відаць, чакаць нельга, паколькі даследуюць яны мінулае, а не будучае.

Паўліна ШАФРАН
(пра канферэнцыю
чытайце яшчэ на 4 стар.)

Паэты-лаўрэаты: (злева) Мажэна Жменька (вылучэнне), Юрка Буйнюк (Імеса) і Жанэта Роля.

У кожнага арыгінальны радок!

Ганна КАНДРАЦЮК

Лаўрэаты, удзельнікі і арганізатары V Агульнапольскага конкурсу беларускай паэзіі і прозы сустрэліся 21 кастрычніка г.г. у беластоцкім кафэ „Тэхнічная”, каб падвесці вынікі творчага спаборніцтва. Конкурс арганізаваны „Нівай” і Беларуска-польскім саюзам Рэспублікі Польшча быў раней ацэнены камісіяй у саставе: Надзея Артымовіч, Ежы Плютовіч і Янка Трацяк. На конкурс прыйшло 45 прац, з чаго трэцюю частку склалі творы прадстаўнікоў сярэдняй групы — моладзі сярэдніх школ. Выйшаў з друку таксама зборнік „У кроплях дажджу”, дзе змешчаны творы ўсіх сёлетніх удзельнікаў.

Што ты, субчык, накалякаў?

Найлепш займацца прозай! Усе дарослыя прэзідэнт сёлетняга конкурсу былі ўзнагароджаны. Праўда, было іх як на ляхарства — пяць асоб. Сярод іх наша рэдакцыйная сяброўка Паўліна Шафран (Скарпіён). Чарговы раз найлепшым у гэтай катэгорыі паказаўся Марк Рубашэўскі (Пані) з Бельска-Падляскага. Паспяхова дэбютаваў Васіль Сакоўскі з Гайнаўкі (Выхавалець). Настаўнік белліцэ (таксама выхавалець аўтаркі гэтых радкоў) здаўна вядомы як таленавіты расказчык, аўтар крылатых фраз. Уручаючы ўзнагароду, вядучы Міхась Андрасюк (таксама ягоны вучань) прыгадаў сабраным адну з іх: „Што ты, субчык, накалякаў?” — гэта пра неахайнага вучня ў сэнсе *што ты, чалавеча, натварыў!*

Трымае фасон таксама дзядзька Мікалай Лук’янюк з Бялкоў (Беленькі). Гэтым разам наш карэспандэнт заваяваў другое месца. Вылучэнне атрымала таксама Зінаіда Лукша-Кавалевіч (Кудзеля) з Беластока, мама нашай рэдакцыйнай паэткі Міраславы Лукшы.

Мышка, Аблачынка, Ягада

У першай групе (дзеці і моладзь пачатковых школ і гімназій) праявілася

8 аўтараў, з якіх пяць — дэбютанты. Два першыя месцы заваявалі: Оля Максіюк (Мышка), трэцякласніца з Беластока, і гімназістка Кацярына Ярашэвіч (Аблачынка) з Кнарыд. Анэце Галімскай (Ягада) з Ягаднік — зараз вучанцы Гайнаўскага белліцэ дасталася другое месца. Сярод новых аўтараў у гэтай групе былі Міхал Лук’янюк (унук Дзядзькі Кваса і Мікалая Лук’янюка) з Малынькі, што каля Заблудава, Марцін Барташэвіч, Мартына Леанеўская і Уршуля Стоцкая.

Вітаем сямейны тэрэцт!

„Сямейнасць” конкурсу — яшчэ адзін доказ на існаванне літаратурных генаў.

— Вітаем сямейны тэрэцт! — прывітаў вядучы сям’ю Лукшаў: маці Ірэну, сыноў Адріяна і Рафала.

Уся сям’я прыступіла да конкурсу з вершамі — пра школу (наймалодшы) пра каханне (вучань сярэдняй школы), пра грошы і няволю (маці).

Пашанцавала таксама на два сямейныя дуэты — бабулі і ўнукі. Сеньёрка Зінаіда Лукша-Кавалевіч прыступіла да конкурсу разам са сваёй унучкай Мартынкай Леанеўскай. Дзве яны рэалізаваліся ў прозе, разыгранай на адным фоне вёскі Баравыя. Бабуля апы-

[працяг 3]

Рэфлексіі з побыту ў Беларусі

Першы дзень нашага побыту прысвяцілі Камянецчыне, адкуль я родам. Пабывалі ў Белаежскай пушчы, наведвалі Камянецкую Вежу, якая вось ужо каторы год закрыта для наведвальнікаў, ідзе рэстаўрацыя, якая невядома калі скончыцца, бо ў дзяржавы няма грошай на такую дробязь, як ахова помнікаў.

[на бацькаўшчыне 2]

Хто знішчае земляроба?

Паводле У. Сэрафіна ўладу ў „Самаабароне”, дзе шмат талковых і адданных людзей, узурпаваў звычайны „паяц”, які зневажае іншых, урад, прэзідэнта, Касцёл. Пад канец верасня да вострага інцыдэнта дайшло ў час Еўрапейскага кангрэса сельскай гаспадаркі ў Кракаве, дзе А. Лепер публічна зняважыў У. Сэрафіна.

[спрэчкі 3]

„Брацкая магіла” ў скураных вокладках

Каб пра нас ведалі, як у іншай Еўропе, у той Беларусі, прафесар Уладзімір Гніламёдаў запрапанаваў класі да друку анталогію беларускіх пісьменнікаў з літаратурнае групы „Белаежа”. І калі афіцыйна з Беларусі запрапанавана выданне анталогіі „Беларускія пісьменнікі Польшчы”, прафесар Ян Чыквін вырашыў прадставіць 18 аўтараў, якія маюць ужо свае дасягненні.

[белаежскі зборнік 5]

У манастырах Расіі

Найбольш ахвотна хадзілі мы маліцца ў Троіцкі сабор, дзе маглі слухаць раннія малітвы, акафісты, прыкладацца да мошчаў прападобнага Сергія і маліцца ў час Святых Літургіяў. У саборы заўважылі мы вельмі прыгожы іканастас, выкананы ў XV стагоддзі Андрэем Рублёвым і яго вучнямі. У іканастасе знатакі мастацтва вылучаюць асаблівую ікону Святой Тройцы, а вернікаў прыцягвае яе духовае ўздзеянне.

[паломніцтва 9]

Залатыя горы абяцалі

На акопах прасядзелі мы восем месяцаў. Фронт падыходзіў штуром бліжэй. І пачалася навалініца. Снарады са свістам праляталі над нашымі галовамі. Памятаю, што я, і яшчэ трох хлопцаў, схаваліся ў стозе сена. Раніцай, калі сціхла, мы сабраліся ў гаспадара. Гэты быў так перапалоханы, што казаў жонцы самы лепшы абед падаць.

[ўспаміны 10]

Беларусь — беларусы

Канферэнцыя аб нацмешасцях

Юрыдычны статус нацыянальных меншасцей у Польшчы ў святле агульнай канвенцыі Савета Еўропы аб ахове нацыянальных меншасцей быў тэмай канферэнцыі, якая адбылася ў Сейме ў днях 23-24 кастрычніка г.г. Канвенцыю СЕ Польшча падпісала 1 лютага 1995 года. 27 красавіка 2000 года Сейм упаўнаважыў прэзідэнта ратыфікаваць яе (не здзейснілася яшчэ гэта). Дакумент Савета Еўропы шчыльна звязаны з Еўрапейскай хартыяй правоў чалавека і, у адпаведнасці з ім, ахова нацыянальных меншасцей, іх правоў і свабод не з’яўляецца выключнай кампетэнцыяй асобнай дзяржавы, але складае інтэгральную частку міжнароднай аховы правоў чалавека. У прэамбуле канвенцыі адзначаецца, што „бурны падзеі ў еўрапейскай гісторыі даказалі, што ахова нацыянальных меншасцей неабходная для стабілізацыі, дэмакратычнай бяспекі і міру на кантыненте”. Да гэтай пары канвенцыю ратыфікавалі 32 краіны.

„Юрыдычны статус меншасці ў Польшчы поўнаасцю адпавядае агульнай канвенцыі Савета Еўропы аб ахове нацыянальных меншасцей. Адпаведныя правілы аб ахове нацыянальных меншасцей запісаны ў канстытуцыі і шэрагу законаў, напрыклад, у законе аб згуртаваннях, самаўрадзе, асвеце, радыёвяшчання і тэлебачанні, — сказаў старшыня сеймавай Камісіі нацыянальных меншасцей Яцэк Курань. — Іншая справа, гэта самаадчуванне. У многіх месцах да меншасцей ставяцца варожа, паводле прынцыпу: вы не ў сябе. Трэба памятаць, што адносіны большасці да меншасці ў прынцыпе заўсёды дрэнныя”. Паводле прамоўцы, варожасць у адносінах да меншасцей узгадоўваецца ў „супольных малых айчынах” — месцах, дзе разам жывуць большасць і меншасць. Часта нацыянальныя меншасці прадстаўляюць сабою поўную культурную адрозненасць, зусім іншае бачанне свету. У Польшчы тычыцца гэ-

та ромаў (цыганоў), якія звычайна ўспрымаюцца як жабрацкі, брыдкі і кепскі народ.

Станіслаў Станкевіч з Цэнтральнай рады ромаў у Польшчы гаварыў, што ўлады не рэагуюць на выпадкі дыскрымінацыі ромскіх дзяцей у школах, на падпалы цыганскіх дамоў. Ромы не выступаюць супраць інтэграцыі, яны хочуць толькі стабілізацыі, аднак дзеля гэтага трэба стварыць такую сітуацыю, у якой будуць адчуваць сябе бяспечнымі.

Ян Сычэўскі — старшыня Беларускага грамадска-культурнага таварыства заўважыў, што калі на польскіх мерапрыемствах у Беларусі ўдзельнічаюць прадстаўнікі дзяржаўных улад, то ў Польшчы на беларускія ўрачыстасці не прыходзяць нават мясцовыя чыноўнікі.

Галіна Датнер з Саюза яўрэйскіх канфесійных гмін адзначыла, што яўрэі — асаблівая меншасць: ні тэрытарыяльная, ні моўная. Польскія яўрэі самі спрачаюцца наконт таго, ці яны — канфесійная меншасць, а іх галоўная мэта — ахова памяці і ахова грамадскай атмасферы.

Браніслаў Макоўскі з Супольнасці літоўцаў у Польшчы тлумачыў, што на цяперашні кшталт адносіны паміж палякамі і літоўцамі паўплывала гісторыя. Калісьці былі ў нас супольныя манархі, гаварыў, але ўжо ў міжваенны перыяд палякі глядзелі на літоўцаў як на бунтаўшчыкоў. Цяпер палякі адвучыліся заўважаць меншасці, а іх патрабаванні ўспрымаюць паводле прынцыпу: мы вам даем грошы, а вы яшчэ наракаеце?

Агульная выснова двухдзённай канферэнцыі ў Варшаве наступная: юрыдычны статус нацыянальных меншасцей у Польшчы, а таксама польскае заканадаўства ў галіне аховы іх правоў поўнаасцю адпавядаюць еўрапейскім стандартам, аднак у лакальных грамадскасцях здараюцца выпадкі ўзаемнай варожасці.

Паводле ПАП

Польска-беларускі літаратурны пераклад

Праблемы польска-беларускага літаратурнага перакладу абмяркоўваліся на „круглым stole”, які адбыўся 25 кастрычніка ў мінскім Доме літаратара. У дыскусіі ўзялі ўдзел перакладчык з Варшавы, публіцыст, ураджэнец Беларусі Чэслаў Сэнюх, а таксама беларускія перакладчыкі Васіль Сёмуха, Вячаслаў Рагойша і Міхась Кенька.

Сярод паднятых пытанняў — недасканаласць айчынных слоўнікаў. Так, на думку Ч. Сэнюха, літаратурная мова Якуба Коласа і Янкі Купалы па сваім багацці прыкметна пераўзыходзіць мову слоўнікаў, падрыхтаваных Інстытутам мовазнаўства імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

На пасяджэнні „круглага стала” прагучала прапанова аб сумесным выданні літаратурнага часопіса, які выходзіў бы на польскай і беларускай мовах. Такое

выданне, на думку ўдзельнікаў сустрэчы, дазволіла б зблізіць сучасныя літаратурныя працэсы ў Польшчы і Беларусі.

Перакладчыкі абмеркавалі таксама асноўныя прынцыпы сучаснага літаратурнага перакладу.

Трэба адзначыць, што 24 кастрычніка падобны „круглы стол”, на якім абмяркоўваліся праблемы і перспектывы беларуска-польскага літаратурнага ўзаемадзеяння, а таксама сучасны стан беларускай і польскай літаратур, адбыўся ў Нацыянальным навукова-асветным цэнтры імя Францішка Скарыны. У абедзвюх сустрэчах удзельнічалі перакладчыкі, літаратары, выкладчыкі ВНУ, вучоныя, студэнты, прадстаўнікі вядучых музеяў, бібліятэк і Міністэрства адукацыі.

Марат ГАРАВЫ

БелаПАН, 26.10.2000 г.

Войту Нараўчанскай гміны **Мікалаю ПАВІЛЬЧУ** словы шчырага спачування з прычыны напаткаўшага Яго гора — **смерці Маці** — выказвае Праўленне Аддзела БГКТ у Гайнаўцы.

Рэфлексіі з побыту ў Беларусі

Маю добрага сябра, англічаніна. Пазнаёміліся мы тры гады таму, калі ён ўпершыню завітаў у наш Музей і асяродак беларускай культуры ў Гайнаўцы. Некалькі слоў пра яго. Завуць Алістар Рабальці, закончыў універсітэт у Оксфардзе, піша доктарскую дысертцыю пра нацыянальныя меншасці ў Польшчы. У Гайнаўку завітаў у пошуках матэрыялу да сваёй працы. Тады мы пазнаёміліся і пасябравалі.

Напісанне ягонай працы завяршаецца. Маім заданнем было дапамагчы сабраць і апрацаваць інфармацыю пра беларускую нацыянальную меншасць. Каб Алістар больш поўна і дакладна зразумеў беларусаў, іх культуру і гісторыю, вырашыла я забраць яго ў падарожжа па Беларусі.

Даволі доўга трывалі ўсе фармальнасці. Аказваецца, што ён, грамадзянін Велікабрытаніі, які мае магчымасць ездзіць па цэлым свеце без ніякіх віз, ваўчэраў, часам нават без пашпарта, у незалежную і вольную Беларусь не можа ўехаць без запрашэння і візы. Яшчэ больш незразумелым для яго было тое, што каб беларусу паехаць куды-небудзь за мяжу, трэба мець шэраг дазвалаў, як з турмы.

Але мяжа за намі. Мы ў Беларусі, у вольнай краіне за калючым дротам.

Першы дзень нашага побыту прысвяцілі Камянецчыне, адкуль я родам. Пабывалі ў Белаежскай пушчы, наведвалі Камянецкую Вежу, якая вось ужо каторы год закрыта для наведвальнікаў, ідзе рэстаўрацыя, якая невядома калі скончыцца, бо ў дзяржавы няма грошай на такую дробязь, як ахова помнікаў.

Другі дзень прысвяцілі мы Брэсту. Алістара цікавіла ўсё: гісторыя, архітэктура, цэрквы, музеі, крамы. На жаль, ва ўсім горадзе мы не маглі знайсці паштовак з Брэстам. Затое не бракавала адкрытак з сабакамі і катамі. Найбольшым атракцыёнам для майго сябра былі паштоўкі з партрэтамі прэзідэнта. Купіў іх адразу некалькі штук, каб пасля адорваць сяброў.

Увечары таго ж дня вырушылі мы ў накірунку Наваградка. Ад сябровак я ведала, што там арганізуецца рыцарскі турнір. Падумалася, што варта паехаць паглядзець.

Што ж, рыцарскі турнір — гэта свая, асобная, гісторыя.

Запланавана свята было на два дні. У першы дзень была прэзентацыя рыцарскіх ордэнаў, было некалькі „бітваў”, і, як пісалася ў праграме, павінна было адбыцца рыцарскае вяшчанне.

Апавяду ўсё па парадку.

На цэнтральнай плошчы Наваградка было малалюдна і вельмі спакойна, і, хаця ў горадзе больш за 30 тысяч насельніцтва, мясцовых жыхароў амаль не было. Ды і тыя, што былі, трапілі сюды зусім выпадкова. Жыхары ўвогуле не ведалі, што гарадскія ўлады штосьці арганізуюць. Ва ўсім горадзе не было ні адной афішы, ні адной аб’явы. На плошчы перад падмосткамістая міліцыя, якой была вялікая колькасць. На аднаго простага смяротніка прыпадала 4-5 міліцыянераў. Цяжка было растлумачыць Алістару чаму гэта так.

Прыкрым было тое, што не знайшоўся ніхто, каб прывітаць удзельнікаў і гасцей турніру па-беларуску. Выпадала б, здаецца, на беларускай зямлі хоць час ад часу карыстацца гэтай мовай. Усюды гучала руская мова, а вядучы ўвогуле меў такую лексіку, што мне было сорамна перад маім сябрам.

Пасля прэзентацыі ўсе пайшлі на Замкавую Гару. У ровы рыцары заканчвалі

будаваць загароды, таму што арганізатары не паспелі гэтага зрабіць на час.

У касцёл на шлюбную цырымонію нас не пусцілі. Там стаяў кардон міліцыі і пускаў толькі асобы, якія мелі спецыяльны пропуск ад мэра горада. Мы та-кіх пропускаў не мелі, іх нідзе не прадавалі, і нас адштурхвалі ўбок, сказаўшы ўздагон некалькі „пшчотных” слоў.

Заказвалі спаборніцтвы рыцараў на конях. Чакаць прыйшлося больш за дзве гадзіны, пакуль арганізатары прыгату-юць месца, рыцары аб’ездзяць коней, якія былі зусім не прыгатаваны да тако-га выступлення. Спёка была страшэнная. Тысячы людзей (чутка ўжо абляцела горад) сядзелі пад сонцам, без ніякай надзеі на цень і чакалі пачатку спаборніцтваў. Чакалі доўга, а дачакаўшыся былі расчараваны. Не варта было наражаць здароўе для абы-якога відовішча.

Пасля няўдалых конных спаборніцтваў аб’явілі, што будзе „бугурт”, гэта значыць — біцца будуць. І зноў вядучы выказаўся не надта вышуканай лексікай, звяртаючыся да рыцараў і гледачоў. Мой сябра дамагаўся, каб я ператлумачыла ўсё, што было сказана. Гэтай просьбай ён паставіў мяне ў тупік. Спаслалася я на тое, што крыху не дачуваю і не ўсё зразумела.

На рыцараў нам больш не хацелася глядзець. Пайшлі зведаць горад. Усюды было шмат міліцыянераў, але на нашы пытанні як прайсці туды і туды, дзе знаходзіцца тое і тое, яны толькі паіскалі плячыма і гаварылі, што не ведаюць, бо не тутэйшыя. Сагналі міліцыяю з усёй Гродзенскай вобласці. І навошта?

Сярод рыцараў былі мае знаёмыя з Полацка. Аказваецца, усе рыцары прыехалі на турнір на ўласны кошт, самі прыгатавалі сабе месца бітвы, самі павінны былі шукаць, дзе можна пасілкавацца (зразумела за свае грошы), а мала таго, то яшчэ павінны былі застрахаваць сваё здароўе за ўласныя сродкі.

Насоўваецца пытанне: для каго арганізатары рабілі гэтае „свята”?

Для рыцараў, каб яны маглі спаткацца, памяняцца досведам, умацаваць традыцыю? Мяркуючы па адносінах да галоўных удзельнікаў — не!

Для гасцей, каб пазабавіць іх, прыцягнуць турыстаў? Таксама не, бо на ўласнай скуры адчулі мы непатрэбнасць гасцей у гэтай імпрэзе.

Для сябе, каб у плане культурных мерапрыемстваў паставіць тлустую „птушку” ў рубрыцы „выкананне”, ды пабавіцца самім? Рашуча так!

Прызнаюся, што задума была някепскай, з шырокім размахам, але арганізацыя і выкананне прымушаюць паждаць многа лепшага. Склалася ўражанне, што ўсе сілы былі скіраваны на напісанне праекта — на выкананне не сталася нічога.

Заставацца ў Наваградку яшчэ адзін дзень мы не мелі ніякай ахвоты. Каб не мае сябры, то і адзін дзень побыту ў гэтым горадзе быў бы жудасны (маю на ўвазе Наваградка ў час турніру).

Дарогу ў Брэст мы правялі ў глыбокай цішыні. На развітанне спытала Алістара пра яго ўражанні ад Беларусі. Пытала і баялася пачуць нешта прыкрае, што пасля будзе балючай ранай ніль у душы.

Адказ быў такі (цытую даслоўна): „Вельмі прыгожая краіна, шмат лясоў і азёр. Па прыгажосці няма ёй роўных. Добрыя дарогі. І... надта цяглівы народ”.

І ўсё! Нічога больш дадаць нельга. У гэтым кароткім рэзюме сабрана ўся праўда пра Беларусь і берарусаў.

Так мы выглядаем у вахач іншаземцаў.

Наталля ГЕРАСІМЮК

У кожнага арыгінальны радок!

[1 *працяг*]

нулася, дарэчы, не першы раз, сярод узаагараджаных.

Ніна Пацэвіч у сваю чаргу прыехала са сваім дарослым унукам Маркам Рубашэўскім.

— Наша творчасць узнікае пасля сваркі з бабуляй, — прызнаецца Марк.

Гэты арыгінальны спосаб на „натхненне” прынёс, як відаць, не абы-які плён — Марк стаў лаўрэатам у прозе!

Арыгінальныя радкі

— Творчасць моладзі найглыбейшая, амаль у кожнага аўтара можна знайсці арыгінальныя радкі, — сказаў Янка Трацяк.

У II групе апынулася 15 аўтараў — усе праявілі сябе ў вершаванай форме.

Першае месца журы прысвоіла Юрку Буйнюку з Малінік (Ясень), за ім на другім месцы, нечакана для самой сябе, апынулася Барбара Казімярук (Бася II) з Елянкі, вучаніца Гайнаўскага белліцэя. Два вылучэнні атрымалі бэльскія ліцэісткі Мажэна Жменька (Мара) і Юстына Каралько (Рут). У групе дарослых пазтаў першае месца заняў Уладзімір Саўчук (Тамаш) з Беластока. Сярод аўтараў гэтай групы вылучэнне атрымала Анна Яканюк з Бельска-Падляскага — за верш „Задушаныя кветкі”.

Сеніёры — Вольга Анацік і Марыя Манаховіч з Аўгустова — падпісваюць зборнік.

Хто знішчае земляроба?

У Беластоку пабываў у кастрычніку г.г. на спатканні з земляробамі ў Ваяводскім саюзе гаспадароў, гурткоў і сельскіх арганізацый старшыня Краёвага саюза Уладыслаў Сэрафін. На спатканне прыбыла таксама ваявода Крыстына Лукашук, якая распавяла, як дапамагала пацярпеўшым ад сушы падлясянам. У. Сэрафін, адзін з кіраўнікоў шматалічнага сельскага руху, які заўсёды рэжа праўду ў вочы, ваяводу пахваліў у вочы, што зрабіла ўсё ў рамках магчымасці, і яе дзеянні палагодзілі тую сушу і бяздарнасць урада. Сыпаў як з рукава прозвішчамі, фактамі больш і менш вядомымі. Аб адносінах улад да заслужаных для сельскай гаспадаркі і ўвогуле Польшчы, сказаў, відна па гісторыі Мар’яна Загурнага, удзельніка гданьскага жніўня 1980 года, члена сельскай „Салідарнасці”, які ў рамках пратэсту супраць палітыкі ўрада павёў сялян на рэзкія дзеянні (высыпванне з вагонаў чужаземнага зерня). У той час (кастрычнік) сядзеў ён у турме, і хоць прэзідэнт рушыў працэдуру, каб ён адказваў быўшы на свабодзе, міністр юстыцыі Качынскі не квапіўся з рашэннем аб звальненні яго з турмы, каб той чакаў прысуду абрабляючы гаспадар-

ку і займаючыся малалетнімі дзецьмі. Відаць, гэты прафсаюзнік быў такой пагрозай для грамадства, што трэба было яго трымаць у найцяжэйшай турме (бо блізка месца жыхарства). У. Сэрафін лічыць, што гэтая правіна (удзел у сялянскіх пратэстах) павінна быць скасавана або падлягаць абаліцыі, што гэта элемент унутранай прафсаўзнай канкурэнцыі. „Я прыхільнік еднасці ў дзеянні, — сказаў, — але не за кожную цану. Лічу, што захоўваючы статутныя правы, не можам быць у адносінах адны да адных занадта „чулівымі”, бо страцім тоеснасць і энергію абараняць інтарэсы сялян. Кожын павінен рабіць сваё. Грамадства будзе акцэптаваць той прафсаюз, які будзе актыўны”. А, як ведаем, ад імя сялян гавораць і самыя вялікія арганізацыі — згаданыя сялянскія „кулка”, „Салідарнасць”, ПСЛ, „Самаабарона”. Паводле У. Сэрафіна ўладу ўзурпаваў там, у „Самаабароне”, дзе шмат талковых і адданных людзей, звычайны „паяц”, які зневажае іншых, урад, прэзідэнта, Касцёл. Пад канец ве-расня да вострага інцыдэнту дайшло ў час Еўпрапейскага кангрэса сельскай гаспадаркі ў Кракаве, дзе А. Лепер, якому звярнулі ўвагу на конт ягоных паво-

Быць добрым беларусам

— Я то пакуль буду мог, то буду пісаць, — сказаў Мікалай Лук’янюк з Бялкоў, чарговы раз узаагараджаны ў конкурсе.

Старэйшыя ўдзельнікі конкурсу моцна адзначаюць патрыятычны аспект конкурсу.

— Якія мы рады, што толькі моладзі прыехала — кажуць узрушаныя народныя пазткі з Аўгустова Марыя Манаховіч і Вольга Анацік. — Пасля нас будзе каму прадаўжаць справу.

— А самі, — дадае пані Вольга, — рады, што старых запрашаюць.

— Як жа не любіць беларускую мову? — здзіўляецца Ніна Пацэвіч. — Яна ж сама да сябе гаворыць, за сэрца крапае. А як унук першае месца заняў, хоць я малая, то ў два разы вырасла!

Пані Ніна ўзрушаецца, калі чуе беларускія песні, калі ў тэлевізары выступае светлы, разумны беларус.

У кафэ „Тэхнічная”, дзе сабраліся лаўрэаты і ўдзельнікі, панаваў святочны настрой. Гайнаўскія ліцэісткі-паэтки — Анна Садоўская, Ілона Карпюк і Іаанна Масайла (зараз студэнтка) праспявалі мілагучныя шэдэўры калектыву „Знічка”. Быццам у адказ на тую сімпатыю і радасць старэйшых людзей.

Сярод удзельнікаў конкурсу пераважала моладзь з белліцэяў.

Правал — рэцэпт на поспех

Усім, што не дачакаліся прызнання ў сёлетнім конкурсе, варта ведаць, што правал мабілізуе. Пераканаўся ў гэтым найлепшы (таксама паводле мяне) малады паэт Юрка Буйнюк. Вершы пачаў пісаць у чацвёртым класе пачатковай школы. Яго літаратурная дарога была ці не найбольш складанай? Многа сумненняў, многа пошукаў, болю. Раней не атрымаў прэстыжнай узаагарады, хаця кожны год прыступаў да конкурсу. Сёлета яго творы складаюць самую цікавую частку зборніка „У кроплях дажджу”.

Падобнае сталася з Касяй Ярашэвіч і Барбарай Казімярук. Пачыналі, як большасць, вершаванымі формамі. Раней таксама не дачакаліся прызнання ў паэзіі (Бася была лаўрэаткай „Зоркі” на рэпартаж). Зараз іх конкурсныя вершы вылучаюцца глыбінёй і паэтычнасцю. Параўнанне з іх ранейшымі спробамі паказвае на творчае развіццё аўтара. Такія прыклады адмыслова апраўдваюць ідэю конкурсу, які, дарэчы, ціха адзначаў свой першы юбілей — пяцігоддзе!

Ганна КАНДРАЦЮК

Фота аўтара

Зінаіда Лукаш-Кавалевіч чарговы раз узаагараджаная за прозу.

дзін, публічна зняважыў У. Сэрафіна.

У. Сэрафін, сам гаспадарлівы селянін, рэзка выказваецца на конт палітыкі ўрада. „Бальцаровіч меў весці нас у Еўропу, а знішчыў тыя гаспадарчыя формы, якія развінуты і там — сістэму абавязковага страхавання, кааператывунай і дзяржаўнай уласнасці, дзяржаўных гарантыяў. Барацьба з гэтым была памылкай. Тыя абшары, якія пры ПНР былі прадуктыўнымі, актыўнымі, сёння поўнасьцю знішчаны (ПГРЫ). Не іначай, было задумана, каб спляжыць вытворчы патэнцыял краіны. „Гэта агентурная дзейнасць «рэфарматараў»!”

Якія адносіны сельскай „кулкавай” арганізацыі да ўвядзення сялян — уключэння іх у сістэму аплатавання падатку на дабаўленую вартасць (ПДВ)? Гэта „ўнешчаслівенне”! СГГІСА была, ёсць і будзе за падаткам ПДВ. Неўвядзенне ПДВ тут у адзін час з усёй гаспадаркай было дыскрэдытацыяй сялянства, быццам пазбаўленнем яго публічных правоў. Адно толькі іншае: ці мае сэнс форма ПДВ трохпрацэнтная, цэнатворчая, якая не ёсць элементам прыбыткавай стабілізацыі вытворчасці. Гэта чарговае высмоктванне грошай з сялян. Таму ён неабавязковы, што дзяржава не падрыхтавала да яго грамадства. Калі б быў аблігатарыйны, скончылася б гэта на вуліцы! ПДВ уведзе-

ны неканстытуцыйна, сцвярджае У. Сэрафін, які абячае справу праўна павярнуць назад, формула яго — дрэнажная, а не прыбытковая. Вядома, што ўрад хоча ад 1 жніўня 2001 года абняць падаткам ПДВ усё, што да гэтай пары мела нулявы ПДВ. Гэта вынічае з нашай кішэнні амаль 5 мільярдаў злотых...

Маладыя журналісты з салідарніцкай газеты не разумелі: як гэта вымуць з кішэнні вам, сялянам, тыя грошы; гэта ж, вядома, заплаціць спажывец вырабаў. Сэрафін вытлумачыў наглядна:

— Я плачу за сродкі аховы раслін і ўгнаенні (да гэтай пары звольненыя з ПДВ) стаўку 22% або 7%. Калі я купляю за 100 тысяч, заплачу 122 тысячы. Калі не ўвайду ў сістэму разлічвання ПДВ, гэтыя грошы проста заплачу. Пры нулявой стаўцы магу прадставіць фактуру казначэйскай палаце (Urząd Skarbowy) і вярнуць уплачаны ПДВ. А разлічыцца могуць тыя, хто вядзе ў гаспадарцы поўную бухгалтэрыю (іх у Польшчы няшмат, гэта буйныя фермеры). Ёсць небяспека, што пры глыбокім заламанні гаспадаркі кошты тыя не будуць ісці на маю карысць, а на карысць бюджэту. Мой уваход у сістэму вымушае тое, што не магу з яе выйсці 3 гады...

Сапраўды, кармі і абараняй дзяржаву *верне*, а яна табе...

Міра ЛУКША

Змаганне за Беларусь

Прэзідыум канферэнцыі: Віталь Скалабан (стаіць), Лена Глагоўская і Рыгор Лазько.

Канферэнцыя, арганізаваная 20-21 верасня ў Беластоку Беларускамі гістарычным таварыствам, мела на мэце асвятліць працэс змагання за беларускую дзяржаўнасць у XX стагоддзі. Як падкрэслівалі гісторыкі з Беларусі, у іх, на Бацькаўшчыне, публічнае разважанне на такую тэму пакуль што немагчымае. Улады, якія прадстаўляюць антынезалежніцкую і постсавецкую плынь беларускай палітыкі, не зацікаўлены ў вывятленні ўсіх працэсаў, якія спадарожнічалі пабудове сучаснай дзяржаўнасці і грамадства. Прапанаваная студэнтам і моладзі гісторыя надалей падтрымлівае савецкую міфалогію, дзе ўсё беларускае называецца нацыяналістычным, буржуазным, калабарацыянісцкім, а сапраўднай айчынай беларусаў у XX стагоддзі лічыцца толькі Савецкі Саюз.

Слухаючы даклады калег з Мінска, Брэста, Гомеля, Гродна відаць колькі працы ўкладваюць яны, каб з архіваў выцягнуць тыя факты, аб якіх савецкая гістарыяграфія ніколі не згадала. Праблемай, аднак, застаецца іх абагульненне. Як заўважыў прафесар Эмануіл Іофе з Мінска, большасць вучоных пералічвае нейкія дэталі, некаторыя ўжо добра вядомыя, не выцягваючы з іх ніякіх высноў. Сучасная беларуская гістарыяграфія напамінае такім чынам дзіцячую ўкладанку з тысячы элементаў. Гульня заключаецца, аднак, у тым, каб элементы спалучыць з сабой у належным парадку і атрымаць вобраз. Сёння галоўнай праблемай беларускіх гісторыкаў павінна

быць менавіта ўпарадкаванне ўжо вядомых фактаў, акрэсленне іх іерархіі і выпрацоўка высноў.

Гісторыя — гэта навука, якая павінна вучыць грамадзян мыслення ў катэгорыях нацыянальных і дзяржаўных інтарэсаў, паказваць, якія палітычныя памылкі прыводзілі да пакут і няволі, але таксама дапамагаць адкрываць шляхі да свабоды і дабрабыту. Пакуль што, аднак, абагульненнем фактаў і іх інтэрпрэтацыяй займаюцца найчасцей гісторыкі савецкай арыентацыі і робяць гэтае паводле старых выправаў узораў. На жаль, малодшае пакаленне не выпрацавала яшчэ сваёй метадалогіі, сваіх тэрмінаў для ахарактарызавання паасобных палітычных ці грамадскіх з'яў. Змагарамі за Беларусь называюцца тады, напрыклад, чэкісты, якія ў час нямецкай акупацыі расстрэльвалі настаўнікаў беларускіх школ, дзеячаў культуры. Іх ахвяры тым часам называюцца калабарацыяністамі. Гэта вынік пануючай дзесяцігоддзямі адукацыйнай сістэмы, якая не дазваляе адарвацца ад старых схемаў. Дарэчы, літаратура таксама надалей вучыць думаць савецкімі катэгорыямі. Толькі нешматлікім інтэлектуалам, напрыклад, Васілю Быкаву, удалося адарвацца ад расійска-савецкай традыцыі бачання свету.

З беластоцкай канферэнцыі варта, аднак, адзначыць дасягненні некалькіх гісторыкаў, якія прадставілі новыя тэзісы наконт дзяржаўнага будаўніцтва ў Беларусі. Андрэй Кіштмаў даказаў, што гаспадарка Беларусі яшчэ

да I сусветнай вайны мела ўсе прыкметы, дазваляючы на самастойнасць. Праблемай, аднак, было тое, што не існавала беларуская грамадская эліта, якая магла б фармуляваць пастулат незалежнасці. Фінансавыя і палітычныя эліты ў Беларусі былі небеларускай нацыянальнай арыентацыі. Таму і патрабаванне дзяржаўнасці і незалежнасці не было ў іх інтарэсе. Станіслаў Рудовіч заявіў нават, што апрача элітаў рускай нацыянальнасці, таксама палякі, як і яўрэі, да I сусветнай вайны расійскую дзяржаўнасць бачылі гарантам іх высокай сацыяльнай пазіцыі і грамадскай стабільнасці. Парушэннем гэтай стабільнасці маглі ў будучыні быць зацікаўлены толькі беларусы. І сапраўды, маладая беларуская інтэлігенцыя адкідала існуючыя як палітычны, так і грамадскі парадак, дамагаючыся радыкальных змен.

Хаця першай беларускай незалежнай дзяржаўнасці — БНР — было прысвечана некалькі вуступленняў, у якіх паказваліся новыя факты, аднак не было акрэслена ў якой ступені гэтая дзяржаўнасць была рэальна існуючым утварэннем, а наколькі ідэяй, дэманстрацыяй волі беларускай інтэлігенцыі. Таксама нічога новага не ўдалося пачуць наконт станаўлення беларускай савецкай дзяржаўнасці. Перш за ўсё далей невядома, па якіх прычынах бальшавіцкае кіраўніцтва стварала наперамен, разлітоўска-беларускую, разлітоўскую і беларускую рэспублікі. Гэтыя ўтварэнні ўзніклі або без удзелу беларусаў, або пры іх сімвалічнай прысутнасці. Нішто не прымусала бальшавікоў да гэтых гульняў, як толькі факт існавання Беларускай Народнай Рэспублікі. Але няма пакуль што ніякіх доказаў, што савецкая дзяржаўнасць мела быць альтэрнатывай для БНР.

Цалкам новы метадалагічны падыход да даследавання гісторыі прадэманстравалі малады гісторык з Гродна Сяргей Токць. Хаця гаварыў ён пра свядомасць сялянскага грамадства ў міжваенны перыяд на прыкладзе толькі аднаго Бярштанскай гміны Гродзенскага павета, аднак паказаў усе фактары, якія маглі ўплываць на гэты працэс на тэрыторыі ўсяго Заходняй Беларусі. Перш за ўсё актыўнасць вясковай эліты — дзеячаў Таварыства беларускай школы, Беларускай сялянска-работніцкай грамады — накіроўвалася ў напрамку мабілізацыі грамадства да змагання за Беларусь, беларускасць, нацыянальныя інтарэсы. Справы сацыяльнага характару былі на другім плане. Дзейнасць КПЗБ разбурала рух на-

цыянальнага характару, выклікала рэпрэсіі з боку польскай паліцыі. Дзейнасць камуністаў мела ўсе прыкметы правакацыі. Выдатна спрыяла рэпрэсіўнай дзейнасці ўлад. У трыццатыя гады, калі стомленыя рэпрэсіямі палякаў дзеячы ТБШ здаліся, пачаўся рэлігійны ўздых. У тым самым часе пражываючы побач літоўская грамадскасць перажывала пастаянны ўздых нацыянальнай актыўнасці. Слухаючы даклад Токця шмат чаго падобнага можна дашукаць у гісторыі беларусаў Беларускай апазіцыі дзесяцігоддзяў. Хаця метады ўздзеяння ўлад на беларусаў памяншаліся, аднак рэакцыі нашай грамадскасці асталіся амаль такімі ж.

Анатоль Вялікі з Мінска вельмі лагічна даказаў, што БССР не была ніякім суб'ектам міжнароднага права. Усе вышэйшыя чыноўнікі Міністэрства замежных спраў рэспублікі назначаліся Сакратарыятам або Палітычным бюро ЦК КПСС. Ніхто ў Мінску не займаў ніякіх палітычных пастоў без бласлаўлення маскоўскага партыйнага кіраўніцтва. Анатоль Вялікі заўважыў нават, што называць I сакратара Камуністычнай партыі Беларусі Пятра Машэрава „слаўным сынам беларускага народа” з'яўляецца вялікім недаразуменнем. Перш за ўсё — заявіў дакладчык — быў ён „вялікім сынам Камуністычнай партыі Савецкага Саюза”.

Віктар Астрога паказаў як адраджэнне дзяржаўнасці паўплывала на стаўленне да нацыянальнай ідэі беларусаў-афіцэраў савецкай арміі. Суполкі беларускіх вайскоўцаў узніклі ў шматлікіх гарнізонах на тэрыторыі Расіі, Украіны, Казахстана, Малдовы. Згуртаванне беларускіх вайскоўцаў у Казахстане, кіраванае падпалкоўнікам Станіславам Суднікам, выдавала нават свой часопіс „Рокаш”, карысталася беларускай нацыянальнай сімвалай. Суднік разам з палкоўнікам Цверскага гарнізона Вікенціем Чорным прапавалі зацікавіць найвышэйшыя ўлады незалежнай Беларусі справай стварэння нацыянальнай арміі. Спікер парламента Станіслаў Шушкевіч адказаў ім аднак, што ў вайсковых справах не мае ніякай арыентацыі, а прэм'ер-міністр Вячаслаў Кебіч заявіў, што яго гэта не цікавіць. Стаўленне найвышэйшага дзяржаўнага кіраўніцтва да вайскавай праблемы таксама паказвае, чаму краіна павярнула ў мінулае, калі ўсе народы Сярэдняй і Усходняй Еўропы пачалі шукаць лепшай будучыні.

Яўген Мірановіч
Фота Паўліны ШАФРАН

Як Сталін уцякаў

Ведаю вернага беларуса з вышэйшай адукацыяй, які часта раз'язджае па Польшчы і такім чынам знаёміцца з многімі людзьмі. Нядаўна ён пасябраваў з адным разумным і добразычлівым палякам, які рашуча прызнае колішняе Вялікае княства Літоўскае карэнна беларускімі землямі, а беларускую мову — мовай дзяржаўнай, нічоў не горшай ад іншых. І вось той, таксама адукаваны, чалавек раскажаў майму сябру даволі цікавую гісторыю пра Сталіна і пра крыніцы ягонай непрыхільнасці да палякаў. Чалавек той выводзіцца з тых старон, дзе летам 1920 года праходзілі польска-бальшавіцкія баі. Сталін быў тады ваенным камісарам, а яго полк акупат знаходзіўся ў вёсцы, дзе пражывалі бацькі згаданага расказчыка. Былі яны відавочцамі падзеі, калі ранкам польскія кавалерысты наляцелі на бальшавіцкае войска, і тое, амаль голае, уцякала

ў розныя бакі. Сам Сталін вылецеў з хаты ў адных незапінных кальсонах, успеў ускочыць на каня і пагнаўся за ўцякаючымі чырвонаармейцамі. Тое смешнае відовішча бачыла шмат людзей.

Катынь, паводле расказчыка, не быў выследкам прайгранай бальшавікамі вайны ў 1920 годзе, не быў таксама выследкам галоднай смерці захопленых палякамі савецкіх ваеннапалонных. І Рыжскі дагавор быў выгадным бальшавікам, бо многа яны не страцілі, толькі Беларусь падзялілі папалам. Праўдзіва пра гэта пісаў беларускі паэт: *Пасеклі наш край папалам, каб панскай вытаргаваць ласкі; вось гэта — вам, а гэта — нам, няма сумлення ў душах рабскіх*”.

Калі верыць словам расказчыка, Сталін узненавідзеў палякаў менавіта тады, калі летам 1920 года ганебна ўцякаў ад іх. А ведаем: Іосіф меў добрую памяць і не спяшаў, каб дасягнуць праціўніка.

Мікалай ПАНФІЛЮК

Лепш пазней, чым ніколі

Пасля двухгадовага канфлікту радных Бельскага павета Юрый Іванчук і Васіль Ляшчынскі атрымалі магчымасць працаваць у пастаяннай Камісіі асветы, культуры і правапарадку. На XXVII сесіі Рады павета, якая адбылася ў Бельску-Падляшскім 10 кастрычніка г.г., правыя радныя адмянілі сваю прадуманасць да вышэйназваных левых радных, беларусаў па нацыянальнасці, і аднадушна прагаласавалі за ўключэнне іх у склад камісіі. Да гэтай пары яны былі адзінымі раднымі, якія не былі членамі ніводнай камісіі. Канфлікт не раз асвятляўся мясцовымі сродкамі масавай інфармацыі, пісала аб ім „Ніва”.

Перад сесіяй адбылася неафіцыйная сустрэча старшыні Рады павета Бажэны Гратовіч з абодвума раднымі ў прысутнасці раднага з Арлянскай гміны Юзефа Бжаны ў якасці медыятара. Рад-

ныя ў ходзе спаткання пацвердзілі сваю волю працаваць у камісіі.

Я раней не раз размаўляў з Ю. Бжанам аб канфлікце. Мой суразмоўца выказваўся за ўключэнне Ю. Іванчука і В. Ляшчынскага ў састаў камісіі, але яго, як члена клуба правых радных, абавязвала дысцыпліна падчас галасавання. Лічыць ён, што Рада павета і выбаршчыкі напэўна страцілі з прычыны адсутнасці названых радных у працах камісіі, паколькі В. Ляшчынскі — спецыяліст па справах школьніцтва, а Ю. Іванчук — па справах правапарадку.

Лепш пазней, чым ніколі, — гавораць у народзе. Адных можна павіншаваць са стойкасцю, другіх — са спозненым розумам. Да канца склікання яшчэ два гады.

Міхал МІНЦЭВІЧ

Літаратурна-мастацкая старонка (489)

„Брацкая магіла” ў скураных вокладках

Каб пра нас ведалі, як у іншай Еўропе, у той Беларусі, пару гадоў таму прафесар Уладзімір Гніламёдаў запрапанаваў скласці да друку анталогію беларускіх пісьменнікаў з літаратурнае групы „Белавежа”, найстарэйшага дзейнага літаратурнага згуртавання ў Польшчы. У яго задуме быў бы гэта двухтомнік, бо ж меркаваў памясціць туды ўсіх, хто выказваўся ў вершаванай ці пражайнай форме на старонках „Нівы”, таксама і карэспандэнтаў, „нядзельных паэтаў”, якіх у нас на Беласточчыне найменш „па адным на гміну”. Хоць была гэта далёкая спеўка, па розных прычынах, усё ж, такая мяшанка „гароху з капустай” не мела, паводле большасці нашых літаратараў, сэнсу. Мусіў быць нейкі выбар, з усяго найлепшага, паводле якогася канону. І калі афіцыйна з Беларусі запрапанавана выданне анталогіі „Беларускія пісьменнікі Польшчы”*, прафесар Ян Чыквін, у паразуменні з праўленнем „Белавежы” вырашыў, як укладальнік, прадставіць у гэтым нехудым томе (275 старонак, з ілюстрацыяй) 18 аўтараў, якія маюць ужо свае дасягненні. Гэта паэты, пражайкі, у большасці члены творчых асацыяцый (Саюз польскіх пісьменнікаў і Саюз пісьменнікаў Беларусі), у якіх ёсць свае кнігі (выдадзеныя ў Польшчы, Беларусі і ў іншых краінах). Адбор быў суровы, а кожны аўтар прапанаваў тэксты рэпрэзентуючыя ўсё жанры ягонага творчасці. Усё ж, вядома, трэба было скарачаць, да больш-менш аднолькавага памеру кніг з „Беларускага кнігазбору”.

Уступ далі выдаўцы напісаць філосафу Уладзіміру Конану, верачы, што ён, здаецца, ведае творчасць беларускіх пісьменнікаў у Польшчы. З таго ўступу чытач, які амаль нічога не чуў пра беларускае слова ў Польшчы, больш даведаецца пра зубра і кулана ў Белавежскай пушчы, чым пра літаратурны рух за польска-беларускай мяжой. Што чытач! Той „нядзельны”. У талковым ча-

сopісе „ARCHE” (Arche — Скарына, 6-2000) Віктар Мухін, якому давялося рэцэнзаваць кнігу, не можа дакумекацца, чаму тут успамінаецца пра „Белую вежу» літаратуры”. Пералістаў тамішча, палічыў, колькі каму („і генію, і графаману”) старонак выдзелілі, і дзівіцца: „калі б нават усе «беларускія пісьменнікі» ў Белавежы жылі, шукаць аналогіі з Камянецкай вежаю было б не зусім дарэчна”. А я лічу, што не зусім дарэчна пісаць пра штосьці ў такім тоне, палічыўшы ...інтэлігентна, што для газетнага (бо ж такі не трапіць у сур’ёзны часопіс?) крытыка хопіць „з грубшага” пачуцтой звон. І параіць, чым маюць займацца тыя правінцыялы на якойсь там Віленшчыне, Гайнаўшчыне ці Бельшчыне.

Ці маладыя Мухіны, ці аблысеныя акадэмікі-„дырэктары ад літаратуры” хай мысляць па-свойму, друкуюцца там у сябе, а мы, „правінцыялы”, павінны пісаць сваю раённую літаратуру, і дзякаваць ім за ўвагу; ага, і плаціць ім за друк кніг (згаданы том фундаваў Міраслаў Целушэцкі). „Калі яны пачынаюць мысліць стандартам нацменшасці, дык пераўтвараюцца ў падвойных правінцыялаў”, кажа Мухін. Раней яны, „белавежцы”, тыя людзі, што стварылі сваё літаб’яднанне і робяць далей **што хочучь**, не аглядаючыся, дзякуй Богу, на вас там за бугром, **мысліць** пачалі чым вы, даражэнькія спецыяліст Мухін ды Вінярскі, які там адкульсці ўзяўся ў дырэктарах, а якога адзіным рашэннем ёсць падумаць, які колер вокладцы даць. Ідзіце вы ў... пушчу, а мы тут будзем займацца сваімі правінцыйнымі „Тэрмапіламі”, „Годам беларускім”, „Нівай”, „Правінцыяй”, кнігамі... А вашы рэдактары хай зарабляюць на беларускіх выданнях. Мы самі плацім за сябе сваім жыццём.

Міра Лукша

*Беларускія пісьменнікі Польшчы. Другая палова XX стагоддзя, „Беларускі кнігазбор”, Мінск 2000, сс. 275.

Ў свет вялікі выводзіць Адама.

Вось ідзе ён складаючы верш,
Лёс якога выдатна складзецца.
Пакідаючы вотчыну, перш
Трэба ў Свіцязь яму паглядзецца.

З гаю птушак даносіцца гам.
Услед глядзіць яму вёска Завоссе...
... Быццам птах той высока узнёсся,
Я падняўся на гэты Курган.
Даўгаўпілс

прызываю песні жывыя.

Паміж зямлёй і небам —
ціша.
Сэрца гарыць самотнае...

У камені
нацыянальнай памяці
яшчэ шукаю паўшых
за край у нябёце.

Яна Чыквіна загарнулі сабе маладыя філолагі (II курс).

Вечар Яна Чыквіна

20 кастрычніка ў Цэнтры праваслаўнай культуры ў Беластоку адбыўся аўтарскі вечар Яна Чыквіна, прымеркаваны да 60-годдзя паэта. Пачала яго а 7 гадзіне вечара прафесар Галіна Тварановіч кароткім дакладам пра творчасць юбіляра. У спатканні прынялі ўдзел м.інш. студэнты III курса беларускай філалогіі Універсітэта ў Беластоку, якія спрабавалі прачытаць слухачам вядомыя вершы аўтара. Не вельмі справіліся, ціхамоўныя і крыху бясколерныя, затое прафесар Ян Чыквін, выдатны педагог і дэкламатар, паправіў слых і настрой слухачам, сам прачытаўшы некалькі сваіх твораў.

З нагоды юбілею (праўда, ён майскі, але можна працягваць яго ўвесь год!) Я. Чыквін прыняў ад консула РБ Ігара

Міхась АНДРАСЮК

наход у Беларусь які не адбыўся

1

за акном у ночы чорнай
як сэрца лістапада
шпацыруюць цені
адкуль бярэцца цень
у такую чорную ноч
а мо гэта не цень
а мо гэта толькі бяроза
што ў зялёных мазгах
растрасе зялёныя дyleмы
а калі не бяроза
калі гэта яны
прыйдуць і будуць пасміхацца
прыйдуць і будуць крычаць
маўчы брат
схавай сумленне
яно не пагневаецца
яно маё

2

эх цела шурпатае
курчыцца
курчыцца
курчыцца не хочаш
сволач
навошта ты ў мяне такое вялікае
вялізнае вялічэзнае велізарнае
а бізуноў столькі як позіркаў

Сякрэты (пекная беларуская прамова!) велічны букет руж і самавіты прыгожы беларускі куфэрак „на грошы на новыя беларускія выданні”. Згадка пра новыя выданні ўцешыла ўсіх — і чытачоў, і калег з літаб’яднання „Белавежа”, якія сабраліся ў Беластоку на двухдзённым літаратурным семінары. Зала ў Цэнтры праваслаўнай культуры была запоўнена да апошняга месца, слухачы жыва рэагавалі на прыгажосць слова і жарты (у выкананні Сакрата Яновіча), на цікавыя пытанні з залы (найбольш — ад студэнтаў) і адказы юбіляра. Шкада, што такія спатканні адбываюцца амаль у падполлі, мала агучаныя ў асяроддзі. Беларускае слова само ж сябе не зарэкламуе!

Паўліна ШАФРАН

Фота Міраславы ЛУКШЫ

і б’юць і сякуць і рэжуць
безупынна

3

адкуль бярэцца страх
якім генам прабіраеш
нетры стагоддзяў
страшнае неба
страшнае свінцовае неба
страшнае цяжарнае свінцовае неба
калі лопнеш
падай там за лесам
падай там дзе яны
падай там дзе няма мяне

4

хто гэта — гэта я
што гэта — гэта айчына
каго кахаю — усіх кахаю
чаго хачу — жывіць хачу
каму пакланюся — чужою пакланюся
каму пакланюся — усяму пакланюся
(добры чалавек павінен кланяцца)
каго б’юць — мяне б’юць
што б’е — іхныя позіркы б’юць
чым змарыўся — свабодай
о-о-ох я-а-ак змары-ўся
аб кім гаворыце даражэнькія панове
што гэта — свабода

5

о горб мой будзь гарбом зялёным
няхай думаюць што гэта трава
што гэта дуброва
што гэта маёвая памылка

Станіслаў ВАЛОДЗЬКА

На Кургане славы Адама Міцкевіча ў Наваградку

Я падняўся на гэты курган —
Над будзённасцю шэрай прыўзняўся,
Са святочнасцю болей спазнаўся
І да Бога прыблізіўся там.

І далёка мне стала відно.
І я ўбачыў праз вёрсты з гадамі
Як дарог беларускіх радно

Юры БАЕНА

* * *

Не спіцца мне.
Адгароджаны частаколам забыцця,
стаю пры вогнішчы.

Іменем святла
называю астаткі роднага.

Іменем будучыні

Уладзімір САЎЧУК

* * *

хаця прыгожа на двары
а сонца яшчэ ліжа вочы
ужо хваляй вецер б’е у твар
самотна ў трубах падвыае
а хвалі поўзаюць магутна

паміж сабою ўсё таўкуцца
на моры холад лёг пакутай
вадзе прымільваецца мутнай

у вырай глянь — там жураўлі
ужо тое лета зачыкаюць
і зырка спаглядае восень
ў вочы як суседка маладая

Зорка

СТАРОНКА ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Клас-музей у Орлі.

Наш клас — наш гонар

Школа ў Орлі

У Орлі ўся школа аганжавалася ў конкурс „Наш клас” — настаўнікі, вучні розных класаў, бацькі. Самы станоўчы прыклад паказала дырэктарка школы Яўгенія Васілюк, якая сама раздала каштоўныя экспанаты: кросны, цёрніцу.

— Кросны з Галадоў, ад маёй цёшчы. Яны ўжо стаялі на панадворку дзеля аздобы, — адзначае дырэктарка. — І гэты конкурс, які мы рашылі выйграць, прычыніўся да таго, што кросны ў школе.

Гэтая цікавая прылада зараз выконвае сваю ранейшую ролю. Настаўніца беларускай мовы, Яўгенія Тхарэўская, паказвае сваім вучням як у сапраўднасці працуюць кросны. Разам саткалі прыгожы саламяны ходнік паводле рэгіянальнага ўзору.

У школе спецыяльная зала-музей, працуе таксама другі кабінет беларускай мовы. Зараз прыглянемся музею-кабінету. Знаходзіцца ён на апошнім паверсе, па дарозе мінаем маладзёжную святліцу, авангардна ўпрыгожаную плакатамі куміраў і карцінамі ў стылі графіці, выкананымі шпрэем. Пасля гэтай здаровай, агрэсіўнай сучаснасці, калі перасякаем парог музея, моцна адчуваецца арыгінальнасць залы, яе сваеасабліваю прыгажосць. Парадак прадметаў нагадвае традыцыйны падляшскі дом. Тут на пачэсным месцы ікона з ручніком,

стары, раскладны ложак, стол накрыты вышываным абрусам, пасудзіны на паліцах. Частку залы займаюць згаданыя ўжо кросны і цёрніца. Але найпрыгажэйшыя сцены! Яны густоўна аздобленыя макаткамі, кілімамі, вышыванкамі. На іх, як у старых падляшскіх песнях, многа галубоў, кветак, аленьяў, лебедзяў. Музей з’яўляецца не толькі месцам для экспанатаў. Тут расставлены драўляныя парты (са старой школы) і тут праводзяцца жывыя ўрокі беларускай мовы. Дзеці і моладзь збівалі масла ў маслабойцы, ткалі, рабілі вырабы з саломы і галля, збанкі, кошыкі, звяркі, кармушкі для птушак. Нават ля школы вучні развесілі свае кармушкі.

Многа цікавасці выклікала называнне экспанатаў. Некаторыя назовы, як калоўротак, ужо невядомыя дзецям.

— Збіраючы старыя рэчы, людзі ахвотна нам давалі, бо ведалі, што яны на конкурс, які вельмі хочам выйграць, — расказваюць дзяўчаты з гімназіі.

Кожнай з іх падабалася сустрэча са светам продкаў. Ды і не з самой Орлі ў школе экспанаты. Тут вучні з 28 мясцовасцей і многія з іх прынеслі сюды ў залу-музей свае экспанаты. Таму музей прэзентуе вялікі кавалак нашай малой айчыны.

Ганна КАНДРАЦЮК
Фота аўтара

Перамагла Орля

Завяршаецца конкурс „Наш клас”, аб’яўлены Рэдакцыяй „Зоркі” і Беларускай саюзам у РП. Прыгадаем, што мэтай конкурсу была папулярызаванасць беларускай мовы і рэгіянальнай тэматыкі і што працягваўся ён з 1 сакавіка да 1 кастрычніка гэтага года. Да конкурсу прыступіла пачаткова пяць школ, але пазней адна адмовілася. Такім чынам на полі змагання засталіся чатыры школы.

12 кастрычніка г.г. камісія, якую састаўлялі ніжэйпадпісаны, Віктар Швед і Міхась Андрасюк, наведаль школы-ўдзельніцы конкурсу і пазнаёміліся з афармленнем кабінетаў беларускай мовы ў школах і гімназіях у Бельску-Падляшскім, Орлі, Гайнаўцы і Нарве.

Найбольш нас захапіў клас-музей у Орлі, у якім сабраны помнікі матэрыяльнай культуры. Знаходзяцца там прылады і начынне, якімі даўдаўна карысталіся нашы сяляне. У кутку залы ўстаноўлены фрагмент

сялянскай хаты з ложкамі і куфэрам. Стаяць там таксама гатовыя для ткання кросны. Пасярэдзіне міні-музея размешчаны старадаўнія школьныя парты (з адтулінамі на чарніліцу), што дазваляе весці ў ім урокі. Школьны музей — гэта вынік намаганняў настаўніц Яўгеніі Тхарэўскай і Галіны Трашчотка, дырэктар Яўгеніі Васілюк, а таксама школьнікаў, якія прыдбалі для яго экспанаты. Апрача класа-музея ў школе ёсць яшчэ кабінет беларускай мовы. Арляўскія школьнікі лідзіруюць у колькасці дасланных у рэдакцыю допісаў.

У кабінете беларускай мовы ў Бельску-Падляшскім, якім апыкуецца Валянціна Бабулевіч, нашу ўвагу прыцягнула актыўнасць вучняў, напрыклад, выстаўка рукадзелля, сарганізаваная Аннай Манцюк, ці генеалагічнае дрэва сваёй сям’і (ад 1800 года!), распрацаванае Аляксандрай Багучкай. Вучні чытаюць „Ніву” (падпісаліся на 120 асобнікаў) і рэгулярна пішуць у „Зорку”.

У Нарве кабінетам беларускай мовы апыкуецца настаўніца Ніна Абрамюк. У ім шмат тэматычных насценгазет і дапаможнай літаратуры. У асобным памяшканні пачынае стварацца міні-музей, вядзецца збор экспанатаў даўніны. Нарваўскія школьнікі часта з’яўляюцца аўтарамі допісаў на зорчыных старонках.

У Гайнаўцы кабінет беларускай мовы мае класічнае афармленне — літаратура і дапаможнікі на паліцах, партрэты пісьменнікаў і цыта-

ты з твораў, насценгазета з народнымі ўзорамі. Настаўніца Аліна Якімюк знаёміць гімназістаў з элементамі беларускай народнай культуры (напрыклад, вучні размалёўваюць народныя ўзоры). Да гэтай пары гімназісты ў „Зорку” не пісалі.

На пасяджэнні 20 кастрычніка г.г. камісія вырашыла прысвоіць:

І месца — Пачатковай школе ў Орлі.

II раўнапраўныя месцы — Гімназіі на базе Пачатковай школы № 3 у Бельску-Падляшскім і Комплексу школ у Нарве.

III месца — Комплексу школ з дадатковым навучаннем беларускай мовы ў Гайнаўцы.

Камісія запрапанавала арганізатарам, каб падвядзенне вынікаў конкурсу адбылося ў Орлі і да ўдзелу ва ўрачыстасці запрасіць настаўнікаў беларускай мовы і дырэктараў школ, у якіх выкладаецца беларуская мова.

Віталь ЛУБА

Настаўніцы Яўгенія Тхарэўская (злева) і Галіна Трашчотка (справа) са сваімі вучнямі.

Уладзімір Арлоў, Адкуль наш род

Дрыгавіцкая краіна

Цяперашні Тураў — невялікі ціхі пасёлак, а некалі на ягоным месцы шумеў багаты і прыгожы горад. У глыбокай старажытнасці там ужо былі мураваныя цэрквы і манастыры. Там перапісвалі кнігі, малявалі абразы для храмаў, адчынялі школы.

Па адукаванасці і культуры сваіх жыхароў горад на Прыпяці супернічаў з Кіевам. Самая даўняя з вядомых сёння беларускіх рукапісных кніг створана ў Тураве.

На землях Тураўскага княства вырасла шмат беларускіх гарадоў: Бярэсце, Пінск, Слуцк, Клецк, Рагачоў, Мазыр, Капыль...

Прыпяць упадае ў Дняпро, і з Турава можна было лёгка трапіць у Кіеў. Прытокі Прыпяці адкрывалі купцам шлях у Полацкае княства, у Польшчу і Прыбалтыку.

Жыхары дрыгавіцкай дзяржавы добра ведалі розныя складаныя рамёствы. Археолагі знаходзяць тут на раскопках пярсцёнкі і бранзалеты, наканечнікі стрэлаў і дзідаў, жалезныя замкі і шахматныя фігуркі, шклянны посуд і свінцовыя абразкі з выявамі хрысціянскіх святых.

Багатая Тураўская зямля ляжала зусім блізка ад Кіеўскай.

Кіеўскія валадары ўвесь час прагна паглядалі на яе, разлічваючы зрабіць сваёй. Спраўдзіць гэтыя планы ўдалося князю Яраславу Мудраму. Ён пазбавіў дрыгавіцкую дзяржаву незалежнасці і далучыў да ўласных уладанняў.

З таго часу незалежнай заставалася толькі Полацкая зямля.
(працяг будзе)

Апошні восеньскі лісток

Аўторак, 17 кастрычніка. Пахмурны, дажджлівы дзень. Вярнуўшыся са школы я адразу легла спаць. Такія восеньскія дні выклікаюць ува мне маркоту і жаласлівасць.

І прысніўся мне дзіўны сон. Я сяджу ў цёмным, страшэнным лесе. Наўкол мяне чорныя, голыя дрэвы. Непадалёк — жахлівая твань. Лес выглядае, бы паміраючы.

Чую голас:
— Гэтае няшчасце — праз цябе! Праз тваю нянавісць да восені!
— Але ж што я маю зрабіць, каб восень памянлася?!
— Падумай сэрцам, — адказаў голас і прапаў у бездані цемры.

Потым я пачынаю спяваць цудоўную восеньскую песню. Усё па-

чынае ажываць. Падыходзяць да мяне вясёлыя звяры, сонца ўздымаецца на хмарнае дагэтуль неба, дрэвы ўсміхаюцца да мяне, у іх вачах ззяе надзея.

Падымаю вочы ўверх і бачу маленькае святло, якое пачынае напаўняць маё сэрца шчасцем. Нечакана ў мае рукі апускаецца дубовы чырвоны лісток. Апошні восеньскі ліст.

Я буджуся і хутка падбягаю да акна. Такая пагода!
— Ці гэта напэўна быў толькі сон?!
— прамільгнула ў маёй галаве.
З гэтага часу восень — мая любімая пара. Шкада, што так хутка канчаецца...

Ганна СКЕПКА,
белліцэй у Гайнаўцы

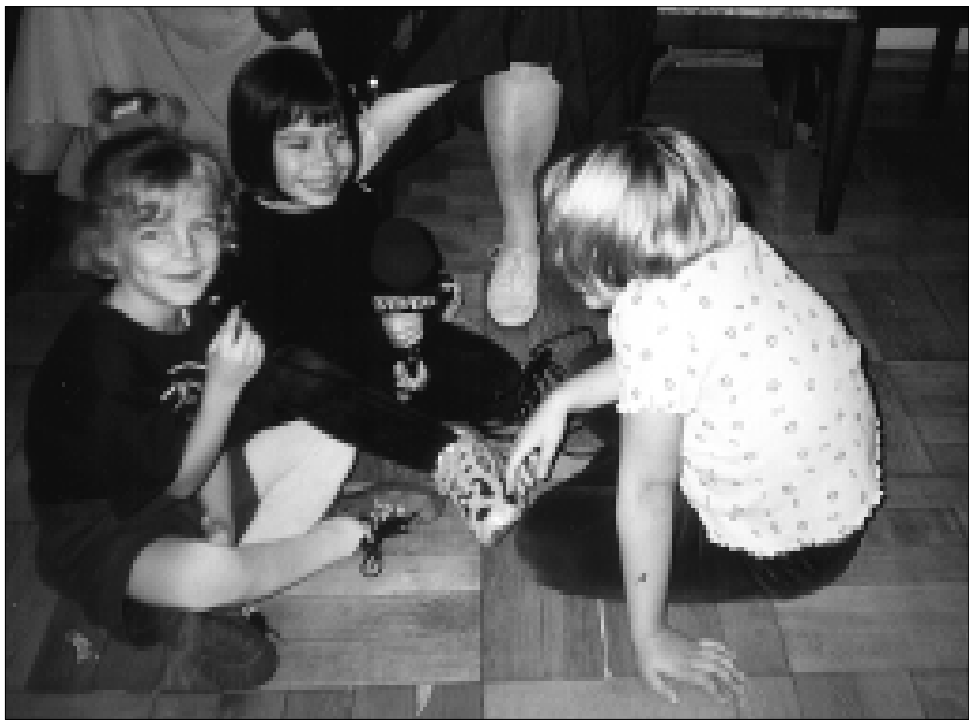
Польска-беларуская крыжаванка № 45

Запоўніце клеткі беларускімі словамі. Адказы (з наклееным кантрольным талонам) на працягу трох тыдняў дашліце ў „Зорку”. Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

▼			Mocarz		Duma	▼	Najlepszy kryształ	Rosa	▼
▶					Kieszeń				
	Miecz				Kobra	▶			
	Miod	Masa			Chyba				
			▼					📖	
	Machina	▶							
Zacisze	▶							Kęs	
								▼	
	Cebrzyk	▶							
Bakan	▶					Rąb	▶		
						As	▶		

Адказ на крыжаванку н-р 41: Кветка, ліс, гарадзішча, дар, акр, пыж, апарат. Клады, віраж, кесар, сані, шар, клічка, карат.
Узнагароды, аўтаручкі (сіенкорісы), выйгралі: **Бася Галёнка і Кася Філіпюк** з Дубін, **Юрка Пятручук і Мар’юш Несцярук** з Курашава, **Марта Кузыка** са Старога Беразова, **Ева Ляшкевіч і Ева Гіншт** з Гайнаўкі, **Анджэліка Сельвясюк** з Бельска-Падляскага. Віншуем!

Яны адчуваюць родную музыку

Думаеце, хто першы адчуў чароўнасць беларускай даўняй музыкі, якую прадэманстравалі Калектыў беларускай даўняй музыкі ў суботу, 14 кастрычніка?! — Яны, дзеці.

Яшчэ толькі кіраўнік капэлы паказваў старадаўнія народныя інструменты — дуду, ліру, барабан і іншыя, а дзеці, седзячы на падлозе, зарэагавалі на гэту музыку адразу. Калі пачулі першыя гукі, пачалі ківацца ў розныя бакі, імітуючы танец. Іх тварыкі заўсміхаліся, вочы павесялелі.

А што ўжо казаць, калі пачалася другая частка вечара і прысутныя пачалі развучаць традыцыйныя беларускія танцы! Усё пайшло ў круг. Мамы і таты з дзецьмі, дарослыя і моладзь, — усіх іх аб’яднаў стара-

даўні беларускі танец. Былі і „Таўкачыкі”, і „Мікіта”, і „Калінка”, і полька „Матылёк”, і яшчэ іншыя.
Вельмі міла нам, што Лідка Пякарская (на здымку — першая злева), і Нінка Ваўранюк (пасярэдзіне), і Ганулька Пякарская (першая справа, злосная на мяне, што раблю здымак) так цудоўна і глыбока адчуваюць хараство беларускай песні.
Трэба дадаць, што гэтыя дзеткі з беларускай мовай маюць дачыненне не толькі дома. Нінка і Лідка ходзяць у беларускае прадшkolле, а Ганулька ўжо вучыцца ў першым класе (беларуска-польскім) у школе № 4 у Беластоку.

Ада ЧАЧУГА
Фота аўтара

Сустрэчы з хлопцам не заўсёды ўзбуджаюць. Фота Ганны КАНДРАЦЮК

Нашым наймалодшым

У пачатку кастрычніка ў нашай школе ў Орлі прысягу давалі вучні першага класа. Гэтым разам урачыстасць мела нетрадыцыйную форму. Дзецям трэба было прайсці доўгую дарогу цераз розныя краіны, каб спаткаць добрую варожку, якая магла б зняць з іх закліцце, якое накінула на іх чараўніца. Прыгода добра скончылася і наймалодшыя атрымалі званне вучняў нашай школы. Потым адбылося ўрачыстае пасаванне — абвяшчэнне малеч школьнікамі, якое здзейснілі воіт нашай гміны Ян

Добаш і дырэктар школы Яўгенія Васілюк. Пасля пасавання адбылася найбольш цікавая і смешная частка — атрасіны. Дзеці выконвалі розныя смешныя задачы: пілі кіслы сок, елі яблыкі, завешаныя на нітках. Усяму спадарожнічала вясёлая музыка. Усе пышна гулялі і напэўна надоўга запамятаюць атрасіны, прыгатаваныя шасцікласнікамі сваім наймалодшым сябрам.
Марта КАРНІЛЮК і Юліта КАЛІНА, вучаніцы шостага класа ПШ у Орлі

Сага аб Туронках

Браніслаў Туронак у Вільні ў 1928 годзе.

3. Грамадская дзейнасць Браніслава Туронка

Вярнуўшыся з Яраслаўля на Дзісеншчыну, летам і ранняй восенню 1917 года Браніслаў Туронак разгарнуў дзейнасць у галіне стварэння беларускіх школ. Ён згуртаваў некалькі мясцовых інтэлігентаў і з іх дапамогай змог адкрыць пятнаццаць беларускіх пачатковых школ, якія на працягу двух гадоў, аж да прыходу палякаў, працавалі на грамадскіх асновах.

Два гады прапрацаваў Браніслаў вясковым настаўнікам, пакуль вырашыў стаць лекарам і паступіў на медыцынскі факультэт Віленскага ўніверсітэта. У снежні 1921 года пры ўніверсітэце быў створаны Беларускі студэнцкі саюз (БСС). Юркаў бацька вучыўся тады на трэцім курсе і быў адным са стваральні-

каў саюза, а пасля членам яго ўправы і рэдактарам студэнцкага часопіса „Наш шлях”, выпуск якога пачаўся ў сакавіку 1922 года.

Ад 10 снежня 1923 года па 23 жніўня 1925 года Браніслаў Туронак быў адказным рэдактарам „Крыніцы”, органа Беларускай хрысціянскай дэмакратыі (хаця ён і не быў дзеячам гэтай партыі).

„Крыніца” прызначалася ў асноўным для беларусаў-католікаў, але ў падзагалоўку падавалася: „Тыднёвая сялянская газета”.

Да працы ў „Крыніцы” прыцягнуў Браніслава Туронка ксёндз Адам Станкевіч. У 1925 годзе канфлікты паміж „Крыніцай” і ўладамі былі ўсё часцейшыя. Разгараліся яны тады на грунце змагання за беларускую мову ў касцельных набажэнствах у Жодзішках.

У 1921 годзе пробашчам парафіі ў Жодзішках быў назначаны ксёндз Вінцук Гадлеўскі. Паколькі яго парафія была ў большасці беларуская, ад верасня 1924 года ён пачаў гаварыць казанні на беларускай мове.

Людзі былі захоплены, а касцёл заўсёды быў бітком набіты, успамінае ксёндз А. Станкевіч. Не падабалася гэта толькі дворскім і ўрадавым кругам.

У выніку гэтага біскуп накіраваў у Жодзішкі камісію, якая павінна была даследаваць справу. У склад камісіі ўваходзілі тры ксяндзы-палякі і не была яна аб’ектыўная. У 1925 годзе ксяндз В. Гадлеўскага арыштоўвалі двойчы, у 1926 годзе яго прыгаварылі на два гады турэмнага зняволення.

Падзеі ў Жодзішках апісаў Браніслаў Туронак у артыкуле „Праўда аб Жодзішках” (пад псеўданімам „Тамашні”). Разышлася вестка па ўсёй Беларусі, а нават загіраніцай, пісаў Б. Туронак, як наш народ змагаецца пад кулямётам

за свае правы. Гэтая вестка будзіць усіх сыноў Беларускага народа да змагання за лепшае жыццё, каб змагаючыся за родную мову, здабыць родную зямлю і волю.

У маі 1925 года паліцыя правяла воыск на кватэры Б. Туронка. За гэты артыкул быў канфіскаваны цэлы нумар „Крыніцы” (ад 25.05.1925 г.). У жніўні быў арыштаваны рэдактар „Крыніцы” Б. Туронак і пасаджаны ў астрог на Лукішках. На працягу двух тыдняў ні рэдакцыя, ні ніхто з беларусаў не ведалі, дзе знаходзіцца рэдактар.

Пры арышце Б. Туронку заявілі, што ён можа застацца на свабодзе, калі заплаціць 500 зл. залогу, але такіх грошай у яго не было. Пасол кс. А. Станкевіч хацеў дапамагчы арыштаванаму рэдактару і папрасіў суд зменшыць залог. Суд аднак жа не толькі яго не зменшыў, але і павялічыў да тысячы злотых. Усё ж грошы знайшліся дзякуючы добразычлівым людзям, і Браніслаў Туронак да суду застаўся на свабодзе.

Віленскі Акруговы суд разглядаў справу Б. Туронка праз некалькі месяцаў. Абвінавачвалі яго за розныя артыкулы, змешчаныя ў „Крыніцы”. Сведкі-беларусы, такія, як пасол Ф. Ярэмч, дырэктар Р. Астроўскі і іншыя, дамагаліся, каб суд прывёў іх да прысягі на роднай беларускай мове. Калі суд іх просьбу адкінуў, тады сведкі цалкам адмовіліся ад прысягі. Таксама адмовіліся ад прысягі на польскай мове і сведкі — беларускія сяляне.

Суд прысудзіў Браніслава Туронка на турэмнае зняволенне, а „Крыніцу”, якая пратрывала дзевяць гадоў (два у Мінску і Петраградзе, а сем — у Вільні), зачыніў назаўсёды.

У студзені 1928 года Віленскі апеляцыйны суд зацвердзіў ранейшы трохмесячны прысуд, вынесены Акруговым судом, з устрыманнем яго выканання на пяць гадоў. Калі б Туронак працягваў сваю прэсавую дзейнасць, то гэта аўтаматычна прывяло б яго ў турму.

У палітычным плане Браніслаў Туронак быў сакратаром ЦК Беларускага сялянскага саюза, створанага ў процівагу Грамадзе, уплывы якой у сялянскіх масах хутка ўзрасталі. Як і ўсе беларускія партыі, саюз дамагаўся падзе-

лу зямлі без выкупу. Ён стаяў на грунце незалежнай Беларусі, чым прынцыпова розніўся ад Грамады. У адрозненні ад БХД ён менш цікавіўся пытаннямі рэлігіі, высоўваючы на першы план нацыянальныя справы.

Ад 1926 года Браніслаў Туронак быў дзеячам Беларускага інстытута гаспадаркі і культуры, а ў 1927 годзе стаў старшынёй яго ўправы. Кіраваў Віленскім аддзелам БІГіК да свайго выезду з Вільні вясною 1928 года.

У трыццатыя гады Браніслаў Туронак вялікай палітычнай дзейнасці не праяўляў. У 1926-27 гадах ён пазнаёміўся з маладзёйшай на дзевяць гадоў Марыяй Рэшэць, сястрой тагачаснага прафесара Віленскай духоўнай семінарыі кс. Язэпа Рэшэця. Тады ў Вільні, у касцёле св. Мікалая адбываліся беларускія набажэнствы, там жа паведамлялі аб розных мерапрыемствах, урачыстасцях. На адной з такіх сустрэч яны пазнаёміліся.

Шлюб узялі ў студзені 1928 года, і неўзабаве Браніслаў Туронак выехаў на працу ў яўрэйска-літоўска-польскае мястэчка Дукушты. Праз некалькі месяцаў прыехала туды і жонка. Тут ён быў раённым лекарам, лячыў людзей. І тут нарадзіліся ў іх тры сыны. Найстарэйшы з іх быў Юрка.

Здаля ад віленскага асяроддзя, Браніслаў Туронак мог усяго толькі цікавіцца беларускім рухам. У трыццатыя гады ён выпісваў „Беларускую крыніцу”, „Шлях моладзі”, „Самапомач”, „Калоссе”, „Хрысціянскую думку”, беражліва перахоўваў іх гадавікі і калекцыі кніжак пецярбургскіх і віленскіх выдавецтваў. Як мог, ён падтрымліваў грашыма беларускія выданні (напрыклад, „Шлях моладзі”, зборнікі вершаў М. Машары), пасылаў складчыны на іншыя мэты (хаця б на пабудову помніка Адвігіну Ш.).

Юрка Туронак расказаў нам, як памёр яго бацька. Памёр яшчэ зусім малады. У 1938 годзе ён ехаў маторнай лодкай па возеры Дзісна да хворага. Маці яму сказала: вазьмі плашч! А ён пакінуў яго ў аптэкара. Прастудзіўся і праз тры дні памёр. Было яму толькі сорок два гады.

(працяг будзе)

Ада ЧАЧУГА

Адышла ад нас Галіна Русак —

актыўны ўдзельнік грамадскага і культурнага жыцця
беларускай дыяспары ў Злучаных Штатах Амерыкі

Галіна Русак нарадзілася ў Заходняй Беларусі перад II сусветнай вайной. У 1944 годзе разам з сям’ёю (яе родны брат Усевалад Родзька быў кіраўніком Саюза беларускай моладзі), уцякаючы ад бальшавікоў, апынулася ў Нямеччыне. Пасля вайны жыла ў лагерах для перамешчаных асоб (па-англійску: displaced persons, ад чаго пайшла паўсюдна выкарыстоўваная абрэвіатура ды-пі).

зідэнт ЗША і якія далі штуршок маладому пакаленню амерыканскіх беларусаў падтрымліваць культуру продкаў. Была сябрам згуртавання беларускіх мастакоў і ўмельцаў у Нью-Джэрсі. Праявіла сябе як цікавы, арыгінальны мастак-жывапісец. Найбольш характэрныя матывы ў яе творчасці — старажытны геаметрычны ўзор і яго перапрацоўкі ў беларускім народным

мастацтве, а таксама пейзажы. Галіна Русак пісала: „Моц і цудадзейнасць Прыроды істотна ўплывала на станаўленне майго сьветапогляду. Маё разуменне жыццёвых каштоўнасцяў сфармавалася на падставе непасрэднае сувязі зь фізічным атачэннем, а таксама пад уздзеяннем міфаў і легендаў, бабуліных песень і казак, праз адметную ролю знакаў і сымболяў, што адвечна выкарыстоўваюцца жанчынамі ў ткацтве, вышыўцы, ганчарстве”.

Удзельнічала ў шэрагу выставак супольна з іншымі беларуска-амерыканскімі мастакамі. Паказвала свае карціны ў многіх галерэях Нью-Йорка. У 1992 годзе мастацтва Галіны Русак прэзентаваў Нацыянальны музей Беларусі ў Мінску. Выстаўка мела заглавак „Вяртанне”.

Сама спадарыня Галіна наведвала Беларусь у пачатку дзевяностых, карыстаючыся кароткім перыядам свабоды, дэмакратызацыі і звароту да нацыянальных каштоўнасцей у Мінску. Лю-

боў да роднай зямлі прышчэплівала ўсё жыццё, разам з мужам Васілём, дочкам, а затым унукам. Найбольшай радасцю дзедкам было чуць з вуснаў унукаў беларускую мову.

У доме Галіны і Васіля Русакоў у Сомерсэце панавала сардэчная атмасфера. Гасціннасць гаспадароў зведзіла многія людзі з Беларусі і Беласточчыны, якія

Галіна Русак. Наш сад вясной. Алея.

апынуліся ў Амерыцы ў пошуках працы, навукі, ці лепшага жыцця. Як адзін з іх, яднаюся ў болю з Вамі, спадар Васіль, з вамі, Ната і Люда ды з вашымі сем’ямі.

Мікола ВАЎРАНЮК

У манастырах Расіі

Напрыканцы верасня давялося мне паехаць у паломніцтва ў Расію і пабы- ваць там у трох праваслаўных манасты- рах: Свята-Троіцкай Сергіевай лаўры, Свята-Троіца-Серафіма-Дзівееўскім манастыры і Свята-Увядзенскім мана- стыры Опцінай пустыні.

Паехалі мы ў дзесяць чалавек. У Маскву дабіраліся праз Гродна, дзе з абедам спаткала нас спадарыня Яле- на. Далей паехалі ў чыстых купэйных вагонах, дзе можна было спакойна адпачыць і паспаць. На другі дзень чакала нас усяночнае багаслужэнне, якое распачынала святкаванні Уздзі- жання Святога і Жыватворнага Кры- жа Гасподняга.

У Свята-Троіцкай Сергіевай лаўры

Святаўздзіжанскія святкаванні ў лаўры былі асаблівымі. Спяваў хор айца Мацвея — адзін з самых выдатных праваслаўных хораў свету. Само вына- шэнне і ўздзіжанне Крыжа на сярэдзі- не царквы адрознівалася ад чыну, які адбываецца на Беласточчыне. Калі па сорах разоў спявалі „Госпадзе, памі- луй”, апускаўся і падымаўся Крыж, то палівалі яго алеем, што сцякаў на пад- стаўленыя кветкі, а тыя пасля раздава- ліся вернікам.

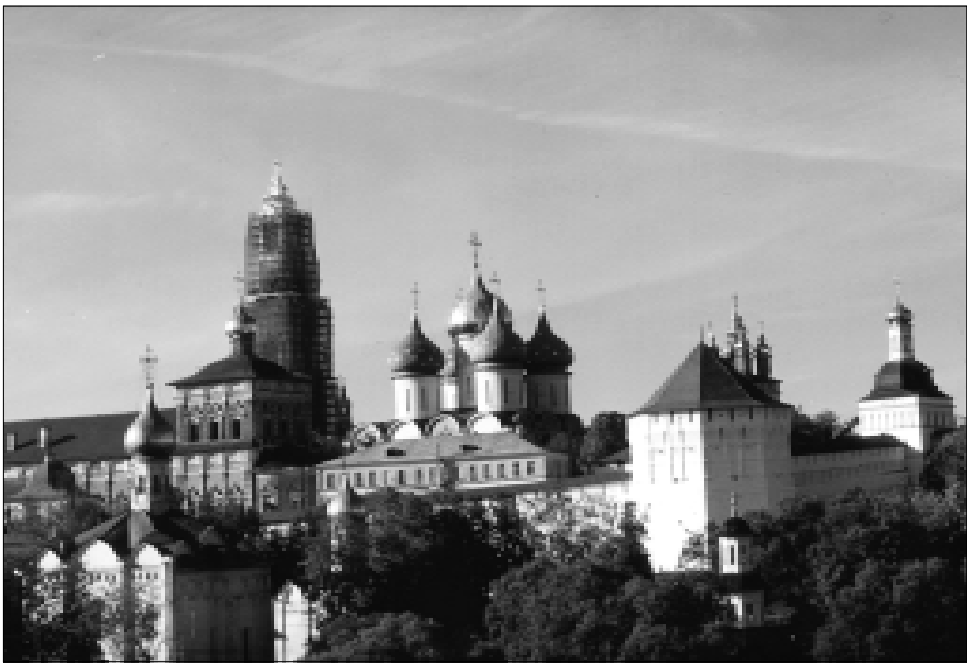
Паломнікаў захапіў сам выгляд Сер- гіевай лаўры, распаложанай на ўзгор- ку, з мноствам пазалочаных купалаў і прыгожымі адноўленымі цэрквамі. Першыя фатаграфіі рабілі мы з друго- га ўзгорка, паколькі адтуль добра бы- ло відаць усе саборы і магутную агаро- джу, у якой знаходзяцца келлі манахаў, студэнтаў Тэалагічнай акадэміі. Мы размясціліся ў гатэлі, у якім прынялі нас вельмі ветліва. Пасля спаткалі мы ў ма- настыры некалькі асоб з Беласточчы- ны, якія памаглі нам разабрацца ў роз- ных арганізацыйных справах. Айцец

Багдан, іерадыякан Супрасльскага ма- настыра, які ў гэтым годзе паступіў ву- чыцца ў Тэалагічную акадэмію, дапа- магаў нам аформіць справы харчаван- ня. Дзяўчаты з Гайнаўкі і Беластока, Іа- анна і Альжбета, якія вучацца там у Ды- рыжорскай школе і Анна, якая з’яўля- ецца слухачом Іканапіснай школы да- памаглі нам закатавацца і пазнаёмі- лі з некаторымі цэрквамі.

Ля іконы Рублёва

Найстарэйшай царквой у лаўры з’яў- ляецца Троіцкі сабор, пабудавны ў 1422 годзе, у якім знаходзяцца мошчы засна- вальніка манастыра, прападобнага ай- ца Сергія Раданежскага. Жыў ён у XIV стагоддзі і застаўся ў памяці як чалавек, які веў адзінокае манаскае жыццё ў ле- се, а пасля кіраваў заснаваным сабой манастыром. Захаваліся таксама звест- кі пра яго чудатворныя здараўленні і прароцтвы. У Троіцкім саборы знахо- дзіцца каплічка, у якой ікона згадвае пра яго сустрэчу з Божай Маці і апоста- лаў Іаанам і Пятром. Пасля кананіза- цыі прападобнага Сергія, якая адбыла- ся ў 1452 годзе, стаў ён вядомым ва ўсім свеце як чудатворац. Таксама і зараз ад- бываюцца здараўленні пасля малітваў каля яго ракі з мошчамі або ад вады з ягонага калодзежа. Вернікі расказва- лі, што нядаўна бачылі, як лік Божай Маці перайшоў з Успенскага на Троіц- кі сабор.

Найбольш ахвотна хадзілі мы маліц- ца ў Троіцкі сабор, дзе маглі слухаць раннія малітвы, акафісты, прыкладац- ца да мошчаў прападобнага Сергія і ма- ліцца ў час Святых Літургіяў. У бака- вой Ніканаўскай царкве і суседняй кап- лічцы знаходзіцца вельмі многа часці- цаў астанкаў святых, да якіх мы мелі на- году прылажыцца. У саборы заўважы- лі мы вельмі прыгожы іканастанс, выка-

Купалы Сергіевай лаўры бачны здалёк.

наны ў XV стагоддзі Андрэем Рублёвым і яго вучнямі. У іканастансе знатакі ма- стацтва вылучаюць асаблівую ікону Святой Тройцы, а вернікаў прыцягвае яе духовае ўздзеянне.

Святочныя ўсяночныя багаслужэнні адбываліся ва Успенскім саборы (пабу- даваным у 1559-1585 гг.), які разам з Трапезнай царквою (пабудаванай у 1686-1692 гг.), з’яўляюцца самымі вя- лікімі паводле плошчы храмамі лаўры. Разам з Троіцкім саборам прыцягваюць яны ўвагу вернікаў незвычайнай пры- гажосцю, цікавай архітэктурай і малі- тоўным духам. На тэрыторыі лаўры, якую называюць праваслаўным цэнт- рам Расіі, знаходзяцца яшчэ іншыя цэр- квы, будынкі духоўнай семінарыі, якая паўстала ў 1742 годзе, Тэалагічнай ака- дэміі, якая ўзнікла ў 1814 годзе, Ікана- піснай і Дырыжорскай школ. На жаль, з 1919 па 1946 гады мужчынскі мана- стыр і ўсе школы былі закрыты і тады адбылося знішчэнне і прафанацыя мно- гіх святыняў.

Прыняць бласлаўленне і настаўленне

Многія вернікі прыязджаюць у Сергі- еву лаўру і іншыя манастыры прыняць бласлаўленне на працу, вучобу, паступ- ленне ў манастыр або дзеля духовага ці фізічнага здараўлення. Бласлаўленне бяруць пасля малітваў ля мошчаў святых. У лаўры апрача астанкаў прападобнага Сергія знаходзяцца ў цэрквах ракі з мош- чамі, між іншым, прап. Нікана, мітр. Фі- ларэта, святц. Іннакенція, прап. Антонія. Паломнікі стараюцца таксама трапіць да духаўнікоў з лаўры, з надзеяй на іх дапа- могу ў вырашэнні важных жыццёвых пы- танняў. Найбольш вернікаў хоча параз- маўляць з архімандрытам Кірылам, які ў манастыр прыязджае толькі ў час вялі- кіх святкаванняў. Нам пашчасціла спат- кацца са схіманахам Міхаілам, ад якога атрымалі бласлаўленне на далейшую да- рогу, паколькі збіраліся мы выязджаць у Дзівееўскі жаночы манастыр.

(працяг будзе)

Аляксей МАРОЗ

Фота аўтара

У Вярхлесе

У пагодную кастрычніцкую нядзелю з’ездзіў я ў Вярхлес. З Беластока дарога ў вёску ўвесь час лесам. Падарожніка, выязджаючага з Адэльскай пушчы, Вяр- хлес вітае скіраванай да сонца шырока раскінутай вёскай, быццам прыязна рас- пасцёртымі рукамі... Іду па вёсцы, каля крамы некалькіх мужчын, а далей — ці- ха. Заходжу ў солтысаў дом. Хаця яшчэ няма поўдня, солтыс ужо паспеў „да- спець”, аднак тое-сёе ўдаецца мне ад яго выведаць.

У вёсцы пражывае каля чатырохсот душ. Палова з іх католікі, палова — пра- васлаўныя. Солтыс гаварыў мне, што ў Вярхлесе будзе каля 120 комінаў, нума- роў аднак, як я пасля паглядзеў, амаль трыста. У вёсцы працуе школа, трохгод- ка, у якой вучыцца 19 дзяцей з Вярхлесе, Лазніскаў і Бярозавага Груда.

У Вярхлесе ніхто не жыве з самой зямлі ці з іншай гаспадарчай дзейнасці. Калі я згануў солтысу, што бачыў тры шыль- ды сталярскіх майстэрняў, ён адказаў мне, што тыя бізнесмены таксама недзе працу- юць. Кароў трымаюць каля 50 гаспадароў, малако ад якіх прымае мясцовая злёўня; найбольшы статак налічвае сем кароў. Ка- лісь у Вярхлесе было больш за 200 пастаў- шчыкоў малака. У вёсцы каля дзесяці ко- ней, але не выкарыстоўваюцца яны для ап- рацоўкі зямлі, а гаспадары трымаюць іх так сабе. У што другой хаце трактар.

Васемнаццаць чалавек працуе ў „Столь- будзе” ў Саколчы, каля дзесяці — у лесе. У трыццаці хатах жыве па адной асобе, а ў 32 — па дзве. У 1945 годзе сорок сем’- яў выехала з Вярхлесе ў Савецкі Саюз, у іх ліку і сям’я Курловічаў, у якой да вай- ны нарадзілася восем сыноў, а хросным

бацькам наймалодшага быў сам прэзі- дэнт Масціцкі.

Апошнія весткі даведаўся я ад муж- чын, што селі пагрэцца на кастрычніц- кім сонейку. Мужчыны не скрываюць сваіх адмоўных адносін да сённяшніх па- радкаў у Польшчы, рашуча заяўляючы, што так добра, як пры камуне, ніколі не было, а на камуну наракаюць дарэмна тады вучаныя. Пры Пілсудскім, напры- клад, жаць трэба было цэлы дзень за пуд жыта. У Слойцы пан жыў, а навакольныя вёскі парабкамі былі. Дарагое было ля- чэнне: артапед за злажэнне нагі браў ад- разу 60 златаў, а за лячэнне пабоў ад ка- ня трэба было заплаціць 25 златаў. У 1941 годзе ў кастрычніку сушылі на пе- чы лён, ён загарэўся, а паколькі будынкі былі саломай накрытыя, згарэла палова вёскі. Людзі пасля тае трагедыі ў зямлян- ках жылі, а пры камуне пабралі танныя пазыкі і адбудаваўся. А вазьмі сёння па- зыку! Нават касцёлы ў Вярхлесе і Ліпіне паставілі пры камуне...

У Вярхлесе, апрача невялікага касцёла, стаіць аддаленая ад вуліцы невялікая цар- ква. А непадалёку царквы па вуліцы ста- іць велізарны праваслаўны крыж. „Крыж- геты паставяны і афяраваны Богу архи- мандрытом Гаврыилом, наместніком Свя- той Благовещенской Лавры” — інфармуе пазалочанай табліцай „новосооруженный крест сей”. Побач мармуровы крыж-пом- нік, пастаўлены: 1 мая 1914-1915...

Чакаючы аўтобуса спрабаваў я чытаць на прыпынкавай павеці пакінутыя вяско- вымі міцкевічамі роздумы. Іншы пасажыр паказаў мне адтуліны, якія парабілі ў ёй хуліганы, што з’езджаліся сюды на дыска- тэкі. Сёння ў Вярхлесе дыскатэкаў ужо не ладзяць. Прынагодна даведаўся я, што пададзеныя мне солтысам лікі завялікія.

Аляксандр ВЯРЫЦКІ

Ушанаваць памяць

Наша зямля ў выніку вой- наў прыняла астанкі шмат- лікіх салдат — сваіх і чужых, вызваліцеляў і захопнікаў. Хавалі іх непасрэдна на по- лі бою. З цягам часу сляды ад іх магіл сцерліся. Заўва- жыўшы такія месцы, варта іх пазначыць і хаця такім чынам ушанаваць памяць аб памерлых.

За вёскай Крывой у Бель- ской гміне, з боку Агароднік, у сасновым лесе, пры адным з дрэў стаіць агароджаны драўляным плотам металіч- ны крыж з надпісам: „Тут спачывае невядомы салдат”. Гэтым месцам да нядаўна апекаваліся вучні зліквідава- най мясцовай школы.

Анатоль Краўчук з Крыў- ца, які паставіў крыж на ма- гіле невядомага салдата, ра- сказвае:

— У магіле спачываюць астанкі двух чалавек. Адзін з іх — салдат. Зараз пасля вайны людзі капалі яму для захоўвання бульбы і на- трапілі на людскія косці. Астанкі былі перанесены ў магілу, у якой у 1944 го- дзе быў пахаваны салдат.

У наваколлі знаходзяцца яшчэ тры невядомыя магілы. 15 гадоў таму дзеці знайшлі ўпадзіну ў лесе. Людзі пачалі капаць у гэтым месцы і знайшлі астан- кі, аднак чэрапа была толькі палова. Ві- даць, салдат асколкам дастаў у галаву.

Анатоль Краўчук ля магілы ў лесе за Крыўцом.

Пры ім была зброя і ваенны білет. Ад- чытаць удалося толькі кавалак слова: — ант. Невядома ці гэта быў лейтэнант, ці сяржант.

Нехта ляжыць яшчэ ў багне. Дзеці на- сыпалі там магілу, але ніхто ёю не апе- қаваўся і след па ёй з часам прапаў. По- тым хацелі астанкі перанесці, але не маглі знайсці тое месца.

Міхал МІНЦЭВІЧ

Фота аўтара

Залатые горы абяцалі

Успамінае Афанасій АВЯРЧУК, нараджаны 6 красавіка 1921 года, жыхар вёскі Дубяжын Бельскай гміны.

У 1942 годзе пачалася вярбоўка на работу ў Нямеччыну. Я тады на чыгуны працаваў. У час набору немцы залатые горы абяцалі: высокія зарплаты, штодзённа кіно ў час адпачынку ды іншыя сацыяльныя забеспячэнні. Ніхто, праўда, не верыў у гэту балбатню, але і не мог адказацца ад выезду.

Са мною на чыгуны яшчэ трое дубяжынцаў працавалі. Мяне са Сцяпанам Томчукам першымі ўзялі ў зборны пункт у Бельску-Падляшскім. Было гэта 6 красавіка 1942 года.

З Бельска перавезлі нас цягніком у Беласток. Абстрыглі і ў лазню загналі, але вопратку нам не замянілі. Памытых і абстрыганых у вагоны пагрузілі і адправілі ва Усходнюю Прусію.

Ехаў з намі Сцёпка з Казлоў, хлапец з суседняй вёскі, але не даехаў на месца, з цягніка выскачыў. Пасля ў цёткі ў Граеве ад немцаў хаваўся.

Выгрузілі нас у Войнатэн, каля Тыльзіга. Залічылі ў калектыв рабочых фірмы Бэрган, якая запасны пець будавала.

Закватараваліся мы ў вялікім бараку. За ложка служылі нары з дошак. Памяшканне ацяплялася жалезнай печкай. Падлогі пачаткова не было. Купаліся мы ў пяску быццам куры. Пыл даставаўся ў пасцель, сяду на вопратку і прадукты.

У бараку жыло чалавек пад шэсцьдзсят. Было дзсят хлопцаў з Гарадка і шмат украінцаў. Пры пабудове пад'язнога пуці мы аднаму баўэру горку на полі раскапалі, а пясок на чыгуначны насып вазілі вузкакалейкай.

Працавалі мы па 8-9 гадзін. Ежу атрымоўвалі два разы: снеданне і абед. Вячэру самі арганізавалі. У канцы месяца за харчаванне вылічвалі нам з зарплаты і заставалася толькі трыццаць марак. Пасля перанеслі мяне ў шахту пад горад Рэцленхаўзен у Вестфаліі. У шахце працавала некалькі тысяч украінцаў, беларусаў і палякаў. Пустое месца з-пад вугальна мы закідалі. Праца цяжкая, трэба было ваганеткі вузкакалейкі вугальным пылам нагужваць, а пасля яго выкідаць.

Працавалі таксама па восем гадзін, пасля ішлі ў лазню. Там быў душ і цёплая вада. У барак на адпачынак вярталіся пасля 11-12 гадзін. З намі ў шахце працавала каля трыццаці рускіх палонных. Памятаю, як аднаго з іх наглядчык пачаў біць. Я заступіўся за яго. Тады нягоднік мяне шаптавай лямпай дзергануў. Я перавярнуўся на камень і сіяка набіў. Немец рускага пакінуў, але я два тыдні не мог варухнуцца.

У шахце дрэнна кармілі. На абед найчасцей давалі шпінат. Два разы ў тыдні па 2 літры чорнай несалоджанай кабы давалі. Мясца на вочы не бачылі. Каб

не пасылкі ад бацькоў, дык чалавек памёр бы ад голаду. Многія хітравалі і, каб не ісці на работу, калечыліся або хворымі прыкідваліся. Я, напрыклад, абцугамі кусок мяса з рукі вырываў. Памятаю, як шпіталь ў горадзе шукаў. Іду тратуарам, ажно нехта пытае:

— Ты які будзеш?

— Беларус, — адказваю, — работнікам у шахце працую. Шпіталь шукаю.

— Дык пойдзем разам, — сказаў незнаёмы.

Выявілася, што я сустрэў лекара і ён мяне ў бальніцу прывёў.

Калі канчаўся час маёй хваробы і трэба было вяртацца на работу, дык „знаёмы” лекар прадоўжыў бальнічны лісток на восем дзён (два разы па чатыры дні).

З падыходам фронту нас накіравалі капаць акопы (ад шахтаў недзе кіламетраў за шэсцьдзсят). Адны капалі, іншыя прыдарожныя дрэвы высакавалі і акопы імі абкладалі. Група налічвала каля пяцідзсят чалавек (здаецца, што было дваццаць католікаў і дваццаць чатыры праваслаўных). Кватараваліся ў стадоле. Гаспадар быў нявеглівы. Абыякава адносіўся, ежу гатовіў як для сабак.

На акопах прасядзелі мы восем месцаў. Немцы адступалі з усходняга напрамку. Альянты набліжаліся з захаду. Фронт падыходзіў штотраў бліжэй.

І пачалася навальніца. Снарады са свістам праляталі над нашымі галавамі. Памятаю, што я, і яшчэ трох хлопцаў, схаваліся ў стозе сена. Нельга было носа высунуць. Усю ноч там прасядзелі. Раніцай, калі сціхла, мы сабраліся ў гаспадара. Гэты быў так перапалоханы, што казаў жонцы самы лепшы абед падаць.

Прайшло каля двух месяцаў з таго часу. Немцы капітулявалі. Я апынуўся ў англійскім сектары. Было там нас чатырнаццаць тысяч людзей (дзевяць тысяч жанчын і пяць тысяч мужчын). Размясцілі нас у палатках. Харчаванне давалі добрае. Казалі, што рускія за нас плацілі. На работу нідзе мы не хадзілі. Час ад часу дарогі выходзілі паправіць. Некалі заняткі нам арганізавалі.

Па нейкім часе перамясцілі мяне ў рускі сектар (рускі з англійскім сектарам знаходзіліся побач, толькі канал іх раздзяляў). Я трапіў на кухню. Там і правёў апошнія два месяцы на чужыне. Калі была магчымасць вярнуцца дамоў, дык я пакарыстаўся гэтай нагодай. Было такіх як я яшчэ каля 150 чалавек.

Пагрузілі нас у пасажырскія вагоны, выдалі харчаванне на дарогу і адправілі ў Польшчу. Прыехаў я ў Седльцы, затым падаўся ў Чаромху. Адтуль дамоў. У Дубяжын дабіраўся пешшу. Так закончылася маё трохгадовае бадзянне па Нямеччыне.

Запісаў Уладзімір СІДАРУК
Фота аўтара

Яшчэ пра Грунвальдскую бітву

У 35 гумары „Нівы” змешчаны быў артыкул Я. Мірановіча „Хто і за што змагаўся пад Грунвальдам?”, а за ім у нумары 39 палеміка А. Латышонка на тую ж тэму. У тым жа нумары аўтар падпісаны (рг) абвінавачвае Я. Мірановіча ў збіванні чытачоў з панталыку і даказвае, што крыжакі нападлі і на землі паўднёвага Падляшша з далёка не мірнымі намерамі. Наіўнасцю была б вера ў тое, што нямецкія крыжакі, заваяваўшы беларускія землі, стварылі б продкам беларусаў шчасце і дабрабыт. Ва Усходняй Прусіі не знайшлося месца для карэнных жыхароў гэтых зямель — прусаў, якіх крыжацкія захопнікі ўсіх знішчылі. Нельга таксама лічыць караля Ягайлу паўдзкім азіятам за тое, што аказаўся ён у бітве лепшым камандуючым, чым ганарысты і менш разважны, хаця храбры, вялікі магістр Ульрых фон Юнгінген. Ягайла быў сынам рускай князеўны Юліяніі родам з горада Цвер. Ахрышчаны ў праваслаўі іменем Якаў, атрымаў добрае праваслаўнае выхаванне, а Уладзіславам назвалі яго ў 1385 годзе, калі прымаў каталіцызм, бо такія ўмовы ставіліся кандыдату на польскі трон. Пераможцу ў бітве нельга лічыць неразумным, а і Польшчаю ён правіў някепска. Нельга, аднак, усяго, што паходзіць з Азіі, лічыць дзікім і дрэнным. Сучасная Японія канкуруе ў галіне тэхнікі нават з ЗША! Не адпавядае праўдзе тэорыя, што апынуўшаяся ў 1240 г. у татарскай няволі Русь стала дзікай краінай: татары наладзілі на Русь толькі абавязак плаціць ім даніну, але аставілі русічам іх мову, абыхай, праваслаўную веру, якая была тады галоўным фактарам нацыянальнай культуры, і адміністрацыю. Гэта толькі заходнія захопнікі забіралі ў жыхароў Заходняй Русі ўсё: зямлю, мову, нацыянальнасць і праваслаўную веру! Нашы продкі лічылі іх крывадушнымі, фальшывымі, хітрымі і больш небяспечнымі чым прымітыўныя татары Залатою Арды.

На мяне ў маладосці вялікае ўражанне рабіла карціна Я. Матэйкі „Бітва пад Грунвальдам”. Прабываючы некалькі гадоў пасля апошняй вайны на тэрыторыі Нямеччыны і маючы доступ да нямецкіх бібліятэк, рашыў я прагледзець, як нямецкія гісторыкі і публіцысты апісваюць Грунвальдскую бітву і яе вынікі. Бітва, якая мела месца ў аўторак 15 ліпеня 1410 г. недалёка возера Любна, на палях між Грунвальдам і Таненбергам, у нямецкай гісторыі называецца „бітвай пад Таненбергам”. У апісаннях гэтай бітвы падкрэсліваецца значная перавага ў сілах польскага боку і ўдзел на баку палякаў не толькі русічаў і літоўцаў, але нават чэхаў і татар, падкрэсліваецца гераізм і доблеснасць некаторых крыжакіх комтураў, аднагалосна зазначаецца стойкасць і храбрасць

рускіх смаленскіх палкоў, мільгаюць імёны асоб, вядомых нам з польскай гісторыі. Трагічную бітву пад Таненбергам нямецкія палітыкі, публіцысты і гісторыкі лічылі паражэннем нямецкага духа, немцаў і нямецкасці, нанесенага супольнымі сіламі славян, што выклікала ў немцаў жаданне рэваншу. І рэванш гэты — па ацэнцы нямецкіх вайскоўцаў і палітыкаў — узялі яны ў 1914 годзе.

1 жніўня 1914 г. Германія аб'явіла вайну Расіі, а 3 жніўня — Францыі. 4 жніўня нямецкая армія цераз Бельгію пачала наступленне на Францыю, каб яе хутка разбіць, а пасля ўсімі сіламі наваліцца на Расію. Камандаванне рашыла ратаваць французскага саюзніка і неадкладна пачала наступаць на Усходнюю Прусію, каб такім чынам змусіць немцаў перакінуць частку сваіх сіл на ўсход і спыніць паход на Парыж. Ад усходу на Усходнюю Прусію наступала 1-ая руская армія ген. Паўла Рэненампа, а з поўдня — 2-ая руская армія пад камандаваннем ген. Аляксандра Самсонава. Хуткае і недастаткова падгатоўленае наступленне пацярпела няўдачу: армія А. Самсонава была разгромлена, а сам Самсонаў у адчай застрэліўся, але французскі саюзнік быў выратаваны. Бітва 1914 года на Мазурскіх азёрах адбылася на даволі вялікай тэрыторыі, але нямецкія прапагандысты, палітыкі і генералы назвалі яе другой бітвай пад Таненбергам і палічылі рэваншам над славянамі за паражэнне пад Грунвальдам. Радасць у Германіі была вялікая: і ад рэваншу за 1410 год, і ад поспеху ў бітве. Камандуючы нямецкімі войскамі на ўсходзе ген. Паўль фон Гіндэнбург атрымаў чын фельдмаршала, а пад Таненбергам быў пабудаваны велізарны мемарыял перамогі. Калі ў 1934 годзе фельдмаршал Гіндэнбург памёр, то яго цела было пахавана ў гэтым мемарыяле. А ў 1937 годзе ў Германіі быў зняты фільм „Таненберг” аб падзеях 1914 года ва Усходняй Прусіі, гераічнасці нямецкіх салдат і таленавітасці нямецкіх генералаў.

Так закончылася эпопея Грунвальда і Таненберга. Нам, жыхарам Падляшша, неабходна ведаць, што ў саставе войска Вялікага княства Літоўскага ў 1410 годзе пад Грунвальдам і Таненбергам храбра і паспяхова змагалася і драгічынская харугва рыцараў, набраных на паўднёвым Падляшшы, якое тады ўваходзіла ў састаў ВКЛ. Старэйшае пакаленне памятае, што ў 1914 г. у бітве над Мазурскімі азёрамі, з меншым поспехам, але храбра ваявалі нашы бацькі і дзяды. Многія з іх папалі там у цяжкі нямецкі палон і мучыліся голадам у акружанай франтамі Нямеччыне. Некаторых з іх я ведаў асабіста. Давайце ўспомнім усіх іх ціхім, добрым словам.

Мікалай КАПЧУК

Даклад аб еўхарыстыі

23 кастрычніка г.г. у Цэнтры праваслаўнай культуры ў Беластоку епіскап Беластоцка-Гданьскай епархіі Іакаў зачытаў даклад „Еўхарыстычны аспект Царквы”. Такім чынам Універсітэт праваслаўнай культуры, арганізаваны Беластоцка-Гданьскай епархіяй, Кафедрай праваслаўнай тэалогіі Універсітэта ў Бельастоку і Праваслаўным брацтвам імя Кірыла і Мяфодзія, адкрыў новы 2000/2001 навучальны акадэмічны год.

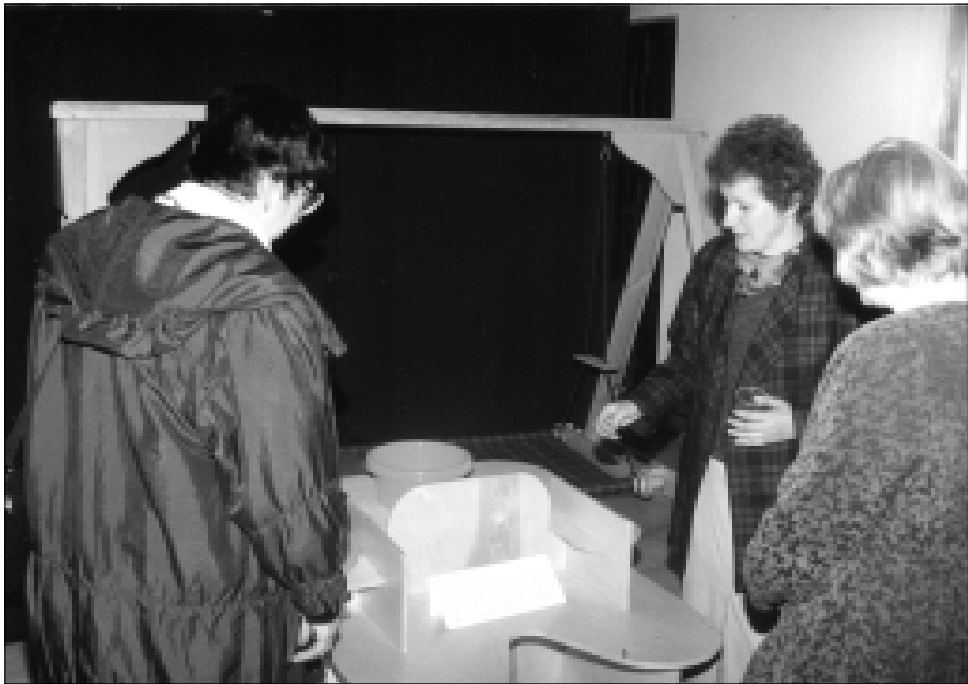
Спачатку прысутныя, разам са святарамі, праспявалі малітву „Цару нябесны”. З прывітальным словам выступіў намеснік старшыні Праўлення Праваслаўнага брацтва Ян Зенюк.

Епіскап Іакаў расказаў слухачам аб месцы еўхарыстыі ў Царкве, аб тым, як змянялася яе разуменне на працягу стагоддзяў. Быў гэта павучальны даклад, даючы магчымасць зразумець сэнс і значэнне таінства прычасчэння. Заняткі ў брацтве, для лепшага зразумення, вядуцца на польскай мове.

Пасля даклада епіскап Іакаў адказаў на шматлікія пытанні слухачоў. Затым Янка Зенюк ад імя ўсіх прысутных падзякаваў епіскапу за вельмі важны і цікавы даклад і ўручыў яму букет кветак. Лекцыя закончылася адспяваннем малітвы „Дастойна ёсць”.

М. Х.

На гайнаўскіх пленэрах

Зацікаўленне выклікаў камплект для купання.

У Асяродку ўзорных праектаў для інвалідных дзяцей у Гайнаўцы экспануюцца дзве выстаўкі — плён працы ўдзельнікаў летніх пленэраў. У жніўні адбыўся тут XXV Агульнапольскі мэблевы пленэр, у час якога праектанты выконвалі ўзорныя праекты мэблі і прылад для дзяцей з энцэфалітам, а ў верасні — VI Агульнапольскі пленэр студэнтаў вышэйшых мастацкіх устаноў.

У гэтым годзе праектавалася, у галоўным, мэбля для адпачынку дома і на прыродзе. Кіраўнік асяродка Яніна Язерская выканала праект стала „Натура” для васьмі асоб, каля якога можна весці заняткі для інвалідаў і здаровых асоб. Верх стала і крэслы так выкананы, каб можна было сядзець, узмацняючы пазваночнік, а натуральныя драўляныя элементы задавальваюць адукацыйныя, эстэтычныя і пазнавальныя запатрабаванні дзяцей. Івона Баравік з Беластока праектавала крэслы для агародчыка, якія можна разбудоўваць і складаць падчас транспарту. На выстаўцы можна ўбачыць камплект для купання, якім могуць пакарыстацца інваліды на калясках, і вазок-цацку, якая развівае ў дзяцей рухавыя здольнасці. „Лятучы дыван” і „Павучок” — гэта назвы мэблі для ляжання, якой змогуць пакарыстацца дзеці, пакутуючыя ад энцэфаліту. Праектанты ўлічылі таксама магчымасць выкарыстання ўсёй мэблі здаровымі дзяцьмі.

Белавежскі музей

Першы музей у Белавежы існаваў ужо да першай сусветнай вайны і экспанаваліся ў ім у асноўным паляўнічыя трафеі. Падчас вайны зборы вывезлі адступаючыя расійскія войскі. Зборку экспанатаў у новы музей пачалі ў 1919 годзе. Наведвальнікі маглі іх аглядаць у даўнім царскім палацы. Самастойны будынак музей прыдбаў у 1937 годзе.

У час другой сусветнай вайны ў пажары ў царскім палацы згарэла частка музейных экспанатаў. У 1946 годзе ацалелыя экспанаты зноў сталі даступнымі наведвальнікам. У шасцідзясятых гады выстаўка займала тры даволі вялікія залы. Апошнюю экспазіцыю адкры-

— Прылады і мэбля павінны быць таннымі і даступнымі для інвалідаў. Наша мэбля выкарыстоўваецца індывідуальнымі асобамі і ўстановамі. Нядаўна праектавалі мы абсталяванне і мэблю для асяродка ў Стшэльцах-Апольскіх, выконвалі абсталяванне для асяродка ў Плоцку і мэблю для школы ў Дамброве-Гурнічай, прынялі заказ ад асяродка з Ключбарка, — кажа Яніна Язерская, кіраўнік Асяродка ўзорных праектаў для інвалідных дзяцей. — У нас свая майстэрня, у якой выконваем праектаваную мэблю і рэалізуем некаторыя заказы.

Праектаваная ў Гайнаўцы мэбля па-едзе спачатку на выстаўку ў Вроцлаў, а пасля будзе паказвацца ў Беластоку і на Познаньскім кірмашы.

У VI Агульнапольскім пленэры студэнтаў мастацкіх вузаў „Гайнаўка-2000”, які праходзіў з 1 па 15 верасня г.г., прынялі ўдзел дзесяць навучэнцаў IV і V курсаў графікі Універсітэта ў Торуні. Маладыя мастакі выконвалі, перш за ўсё, пастэльныя працы, на якіх паказалі Белавежскую пушчу і прыпущанскія краявіды.

— Запрашаем маладых, здольных людзей, каб побач лесу маглі красавацца прыгажосцю нашай прыроды, — заявіла Яніна Язерская, арганізатарка мастацкага пленэру.

Абедзве выстаўкі найчасцей наведваюць вучні і старэйшыя гайнавяне.

Аляксей МАРОЗ

Фота аўтара

лі ў 1972 годзе. Прадстаўляла яна флору і фауну Белавежскай пушчы, ды археалагічныя экспанаты. Ад 1972 года да яго закрыцця на рамонт музей наведвала звыш 2 млн. турыстаў.

Зараз ужо гатовы выставачныя залы новага Прыродазнаўча-ляснога музея Белавежскага нацыянальнага парку. Да вясны ў ім будзе адкрыта часовая экспазіцыя збораў, якіх на час рамонт аддалі ў дэпазіт іншым нацыянальным паркам у Польшчы ды Прыродазнаўчаму музею Польскай акадэміі навук у Кракаве. У снежні экспанаты вернуцца ў Белавежу.

(яц)

Павінна быць свойска

Добрая навіна: ёсць згода кіраўніцтва рэстарана „Cristal” на правядзенне ў ім (у рамках нацыянальных вечароў) беларускага вечара. А будзе гэта на „права-слаўнага Сільвестра”. Значыць, хто хоча сустрэць Новы год па старым стылі, павінен выбрацца ў суботу 13 студзеня 2001 года ў рэстаран „Cristal”.

Найбольш захадаў пры арганізаванні гэтага беларускага вечара робіць менеджэр Магдалена Скішыцкая. Была ўжо першая такая спроба пры прэзентацыі беларускай кухні. Выйшла нядрэнна, былі нацыянальныя стравы, пазычылі ў Беларускаму таварыству касцюмы, з магнітафона лілася беларуская народная музыка ў выкананні бельскай „Маланкі”.

Цяпер можа быць інакш. Згадзіўся выступіць і граць ды спяваць цэлы вечар беларускія песні калектыву „Лідэр”, у якім выступае Генадзь Шэмет. А хто такі Генадзь Шэмет, не трэба нікога пераконваць. Вядомы на Беларусі і ў Польшчы музыка, няраз быў лаўрэатам фестывалю „Беларуская песня” ў Беластоку, мае ўжо шмат запісаных касет.

Думаю, што гэты калектыв мог бы быць галоўнай атракцыяй беларускага вечара. Але будучы, вядома, і беларускія касцюмы, і беларускія стравы. Павінна

Менеджэр „Cristalu” Магдалена Скішыцкая.

быць свойска. А галоўнае ж — настрой.

Пра ўсе гэтыя планы расказала нам менеджэр Магда Скішыцкая, а мы ахвотна падключыліся ў гэту справу.

Ада ЧАЧУГА

Фота аўтара

ВЕР — НЕ ВЕР

Астроне, мне прыснілася, што мой бацька ў Белавежы. Не ведаю, што ён там робіць. Быццам сядзеў у лесе з нейкімі мужчынамі. Дзееца гэта нібы ў Старой Белавежы. Я доўга ішла, каб убачыцца з ім. А ён адварнуўся, здзіўлены, калі ўбачыў мяне. Бацьку сніць, здаецца, кепска.

А маёй маме снілася, што яе свёкра парубалі, пасеклі на кавалкі. Свёкар ужо не жыве. Што можа абазначаць мамін сон?

МІРАСЛАВА

Астроне! Майму мужу прыснілася, што ён купаўся ў рацэ, а вада была вельмі чыстая, празрыстая. Такой цяпер нідзе ўжо няма. Што гэта прадвясчае?

МАРЫЯ

Міраслава! Ані твой сон, ані сон тваёй мамы не прадвясчае нічога добрага. Бацька ў сне заўсёды прарочыць

Пачалася пабудова вадасховішча

Пра пабудову вадасховішча ў Рэпчыцах, што ў Кляшчэлёўскай гміне, гаварылася ад двух гадоў. Некаторыя жыхары з навакольных вёсак пачалі ўжо сумнявацца ў тым, што інвестыцыя стане рэальнасцю. Бурмістр Кляшчэляў у ліпені гаварыў, што дакументацыя гатовая, а выканаўца будзе вылучаны шляхам таргоў.

17 кастрычніка на будаўнічую пляцоўку ўвайшло Прадпрыемства інжынерна-будаўнічых работ „Ар-Мэль” з Вышкава. Зараз за вёскай, над рэчкай Нурэц, працуюць магутныя бульдозеры, самазвалы, землечарпалкі.

— На колькі гадоў разлічваецца інвестыцыя? — запытаў я кіраўніка будовы Рамана Ляхоўскага.

— Па дагаворы, работы павінны за-

кончыцца да 31 кастрычніка 2002 года. Мы аднак будзем намагацца паскорыць тэрмін. Спадзяюся, што, магчыма, успеем справіцца да канца кастрычніка наступнага года, калі, зразумела, зіма будзе лагоднай, — сказаў кіраўнік.

Для жыхароў навакольных вёсак пабудова не зменшыла ліку беспрацоўных (прадпрыемства карыстаецца сваімі работнікамі ў колькасці дваццаці чалавек), затое адкрылася сапраўдная шахта торфу. На пясчаныя агародчыкі ярка падыходзіць. Хто толькі можа, карыстаецца нагодай. Спадзяюся, што калі вадасховішча будзе здадзена ў карыстанне, у нашых агародах прыезджыя турысты знойдуць шмат экалагічнай гародніны.

Уладзімір СІДАРУК

Ніва

ТЫДНЁВІК
БЕЛАРУСАЎ
У ПОЛЬШЧЫ

Выдавец: Праграмная рада тыднёвіка „Ніва”.
Старшыня: Яўген Мірановіч.
Адрас рэдакцыі: 15-959 Białystok 2, ul. Zamenhofska 27, skr. poczt. 149.
Тэл./факс: (0 85) 743 50 22.
Internet: <http://www.kurier-poranny.com/niwa>
E-mail: niwa@kurier-poranny.com

Zrealizowano przy pomocy finansowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
Галоўны рэдактар: Віталь Луба.
Сакратар рэдакцыі: Аляксандр Максімоў.
Рэдактар „Зоркі”: Ганна Кандрацюк-Свярубская.
Публіцысты: Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандрацюк-Свярубская, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Ада Чачуга, Паўліна Шафран.
Канцелярыя: Галіна Рамашка.

Камп’ютэрны набор: Яўгенія Палоккая, Марыя Федарук.
Друкарня: „Orthdruk”, ul. Składowa 9, Białystok.
Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwraca. Zastrzega sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.
Prenumerata: 1. Termin wpłat na prenumeratę na I kwartał 2001 r. upływa 5 grudnia 2000 r. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe

na terenie woj. podlaskiego i oddziały „Ruch” na terenie całego kraju.
2. Cena prenumeraty na I kwartał 2001 r. wynosi 19,50 zł.
3. Cena kwartalnej prenumeraty z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 84,00; pocztą lotniczą Europa — 96,00; Ameryka Płn., Płd., Środk., Afryka, Azja, Australia — 120,00. Wpłaty przyjmuje „RUCH” S.A. Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Towarowa 28, 00-958 Warszawa. Nr konta PBK S.A. XIII Oddział Warszawa 11101053-16551-2700-1-67.

4. Prenumeratę można zamówić w redakcji. Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 2,70 zł, a kwartalnie — 35,10 zł; z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 3,60 (kwartalnie — 46,80), pocztą lotniczą: Europa — 4,20 (54,60), Ameryka Płn., Afryka — 4,90 (63,70), Ameryka Płd., Środk., Azja — 5,60 (72,80), Australia — 6,30 (81,90). Wpłaty przyjmuje Rada Programowa Tygodnika „Niwa”, Białystok, ul. Zamenhofska 27, nr konta PBK S.A., I Oddział Białystok, 11101154-207917-2700-1-65.

Ніўка

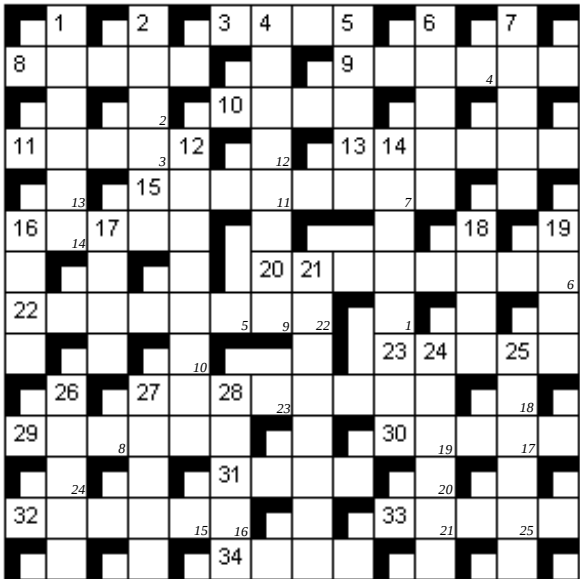
Беласточчына ты наша, чыгуначная — старонка родная!

Галерэя „Ніўкі”

«Еўрасаюз, як ты мне мілы...»

Фота Уладзіміра СІДАРУКА

Крыжаванка

Гарызантальна: 3. натуральны пада-так з народаў Паволжа, Сібіры і Далё-кага Усходу, 8. цагляны слуп з комінам ад столі да страхі, 9. скрытая насмеш-ка, 10. металічны выраб у выглядзе гіб-кай ніці, 11. дэрвіш, 13. абвостранае ад-чуванне ў роце ад кіслага, 15. металіч-ная печка, 16. памяшканне для рамон-ту аўтатранспарту, 20. старое, падра-нае адзенне, 23. тварэц, стваральнік, 27. правінцыя, рака і возера на захадзе Танзаніі, 29. прагназіруе надвор’е, 22. бязладны натоўп людзей, 30. сель-скагаспадарчая культура, якая высаіва-ецца і высыпае ў тым самым годзе, 31. 5, 32. адсутнасць жадання праца-ваць, 33. возера на поўначы Беларусі, 34. псаломшчык.

Вертыкальна: 1. яда, 2. насе-лены пункт у сельскай мясцо-васці, 4. на іх дзесяць заповедзей (мн. лік), 5. вялікая азіяцкая дзяржава, 6. сяброўка кропкі, 7. краіна з Рангунам, 12. квет-нік з руж, 14. невялікая марская прамысловая рыба, 16. пусты-ня ў Кітаі і Манголіі, 17. народ-ны сход, 18. пухліна ад лішняй вадкасці ў тканках, 19. сібірская рака, 21. захоп чужой тэрыто-рыі ваеннай сілай, 24. прадмет прызначаны для ўпрыгожання, 25. рыбалоўная сетка ў выгля-дзе нацягнутага на абруч зву-жанага ўніз мяшка, 26. жыхар Кракава, 27. галоўная царква, 28. хуткае дзеянне для грабжу або забойства.

(Ш)

Рашэнне крыжаванкі складуць па-значаныя курсівам літары. Сярод чыта-чоў, якія на працягу месяца прышлюць у рэдакцыю правільныя адказы, будуць разыграны кніжныя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку з 39 нумара Гарызантальна: Івайла, зарука, ба-цыла, гага, асот, рэканкіста, луза, дэпо, клічка, Данбас, Ліпецк.

Вертыкальна: івалга, Лаба, зала, кампот, Цыранкевіч, гарэза, Астадэ, Луанда, Полацк, клас, Калі.

Рашэнне: **Іван Луцкевіч.** Кніжныя ўзнагароды высылаем **Мі-халу Байко** з Беластока і **Казіміру Ра-дошску** са Свебадзіцаў.

Гавэнда ў асеннім садку

Паехала Верка ў сваю вёску ў джын-сах. Разам са сваім кавалерам, сіва-валосым Здзіхам, што таксама напяў на свае кароткія ногі сінія нагавіцы. Каб толькі сінія! Не ў царкву ж ідзеш... (а хто яго ведае, на магілку ж таксама трэба будзе зайсці). Ну, пар-ваныя. Кажуць, такія — самыя мод-ныя, парэпаныя ў клінах, зашытыя як навыварат, з аблупленымі кішэнямі. Маладосці прыдаюць кожнаму. Кеп-ку на лысую галавешку, на попку — згаданыя штаны, майку — на грудзі, добра яшчэ каб шлейкі падтрымліва-лі тыя порткі, бо ж на жываце не сы-ходзяцца. Не ўгнешся. Не падско-чыш. Хіба што яны крыху падгума-ваныя. Ну, на Верцы, якой фігура за-сталася яшчэ з маладосці (ззаду лі-цэй, спераду — музей), тыя джынсы яшчэ неяк ляжаць. На Здзіху горай, але трымаюцца. Жывот уцягнуў, ледзь дыхне, дыскантам падпявае, каб фасон трымаць. Верку пад бокі падхапляе. Фарсіць „Фіатам”, бы меў чым хваліцца. Эгэ, пэўна, „так-соўка” то „таксоўка”, ды не так, як калісь, калі толькі ўбачыў чалавек штосьці што трубіла ды ехала, то ад захаплення аж заходзіўся. Цяпер то нават малое ведае, што такое „Пэ-жо”, што „Мітсубішы”, і на нікім уражання ніякая чужая „Шкода” не робіць, хоць ва ўсёй Еўропе яе па-важаюць і купляюць. Што там для нас чэшскае, славацкае ці нават югаслаўскае (гаворка ідзе пра тавар, пра фірму)!..

— Вёска! — заве Здзіх Верку, што паперла-падзыгала, як малодка, па садку сваёй цёткі. А тая нічога, бы не яе клікаў. — Вёска! Ідземы да Він-цэнтага!

Верка ні гу-гу.
— Ты, Здзіх, ідзі да Вінцэнта са мною. Баба хай да бабаў прэцца.
— Ага, упусці яе толькі з вока, дык улезе ў шкоду.

„Даўціны” Андрэя Гаўрылюка

— Віншую! Усё ж такі ты пагадзіўся з жонкай?
— Чаму так думаеш?
— Бо бачыў, як вы ўчора пілавалі дровы.
— Гэта не былі дровы, толькі мэбля!
* * *
— Ці ты ўжо заручыўся з Марусяй?
— Не, парвала нашы заручыны ў мі-нулым месяцы. Сказала, што я забедны.
— А чаму ж ты не сказаў ёй, што ма-еш багатага дзядзьку?
— Сказаў. Цяпер яна стала маёй цёт-кай.

На танцавальным вечары элегантная жанчына звятраецца да партнёра:
— Вы, мусіць, старэйшы за мяне?
— Ой! Я ніколі не асмеліўся б пхац-ца на гэты свет перад вамі.
* * *

Прыём гасцей дома. Гаспадар стаў-ляе перад гасцямі шклянкі з чаем.
— Гэты чай нейкі такі дзіўны, — адзываецца адна з госцяў, — пахне пі-вам...

Гаспадар адступае тры крокі і пытае:
— А цяпер?

Мішка ў лекара:
— Пан доктар! Я хацеў бы жыць сто гадоў...

— Што, Верка такая яшчэ шкодні-ца? Задзярэ спадніцу і на забаву па-ляціць? Гэта *е вжэ пэрсада!* — рага-чу я, напіхаючы свае кішэні чырво-нымі яблыкамі цёткі Ганулі.

— Чаму не. Так я думаю, а гэта да-дае маім пачуццям смаку. Небяспекі, зайздрасці, — Здзіх з неспакоем па-зірае ў далячынь, дзе ледзь мільгаюць ужо Верчыны нагавіцы на спраўных клубках.

Сапраўды, ліцэй!
— А зайздрасць, ці яна не шкодзіць у адносінах? Кажуць людзі, што яна — магіла любові, — успамінаю нашы з Агатаю вечныя размовы пра тое, што няма чаго кагосьці пільнаваць, бо не ўпільнуеш таго, хто ўцячы ўзду-мае. Ці то маладога, ці старога.

— Э-э-э-э-э! На Верку і маладыя заглядаюцца. Каб не стараўся я, то зараз і спёрлі б. Ве-е-е-рка! Верачка!

Верцы бы слых вярнуўся. Пераскок-ваючы ламачча, буран, чартапалох, ляціць як на крылах. Выціраючы па-чырванелы твар папяровай хустачкай, злосна пыхкае, косячыся на мяне:

— Яка я для тебе „Верка”, дурню стары!

— Не старэйшы ад цябе! — стаў я сцяною за знаёмым з ліцця калегам. — І не такі дурны, бо ж магістр права!

— Хочаш сказаць, „не такі дурны, як ты, Вёска”? — аж захлябнулася Верка. — Не з табою, Вандал, я свін-ней пасвіла, каб ты мяне тыкаў. Хоць я можа і мятлою мяла чужыя падвор-кі, дык і так свой гонар маю.

Уздыхнуў я, пачухаўся па патылі-цы. Што тут мне адказаць? Што б я ні сказаў, дык Вандалам застануся, Ван-далам, які нічога не разумее з прагрэ-су. Калі Веркі Вёскама робяцца, ка-лі ў царкву ў джынасах прэшыя...

— Ну, добра, Вёска, вяртаю го-нар.

— Ты што мне, Вандал, вяртаеш?!
Вандал Арлянскі

— Гэта проста: не піце гарэлкі, не ку-рыце папяросаў, не аб’ядайцеся.
— І вы ўпэўнены, што такім чынам дажыву да ста гадоў?
— Гэтага вам не гарантую, але жыц-цё тады будзе вам вельмі доўжыцца.
* * *

Жонка да мужа:
— Цэлую ноч я не магла заснуць. Ты хроп, сабака брахаў, распач!
— Нічога тут дрэннага. Хіба ж не ха-цела б ты, каб я брахаў, а сабака хроп?
* * *

Малады мужчына з Гарадка прые-хаў у Бельск прасіць у бацькоў дзяўчы-ны яе руку.

— Гэта немагчыма, — адказвае бацька, — мы маем іншыя планы на-конт будучыні нашай дачкі. Вельмі мне прыкра, што вам давялося так да-лёка ехаць...

— Не турбуйцеся, — супакойвае ня-спелы жаніх. — У суседняй Орлі ў мяне запасны варыянт.

Жонка напісала ў камітэт партыі скаргу на мужа. Клічуць яго на пася-джэнне:

— Чаму не спіце з жонкаю?
— Бо я, самае галоўнае, імпатэнт.
— Няпраўда! Самае галоўнае, што вы — камуніст!